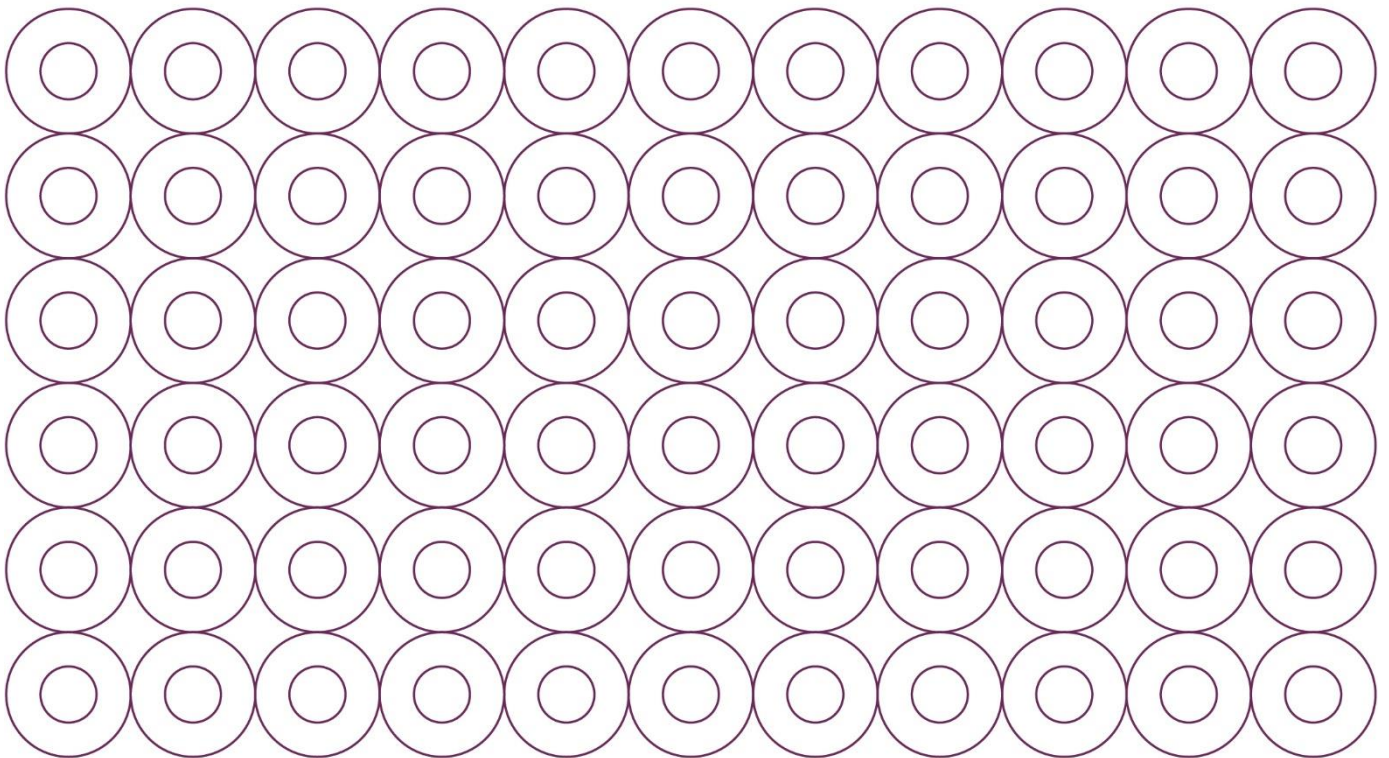

Utvärdering av statsbidraget för karriärsteg

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

ISSN: 1103-2421

ISRN: SKOLV-R-2023:11-SE

Skolverket, Stockholm 2023

Förord

Den här rapporten är Skolverkets slutrapport i regeringsuppdraget att utvärdera statsbidraget till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare.

Rapporten har utarbetats av Johan Alberth, Max Bohlin Roberts och Karin Örtenholm på Skolverkets analysavdelning.

Skolverket vill rikta ett tack till de skolchefer och rektorer som med stort intresse deltagit i våra intervjuer och besvarat vår enkät.

Solna, 11 december 2023

Peter Fredriksson
Generaldirektör

Johan Alberth
Undervisningsråd

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
1. Inledning.....	11
1.1 Bakgrund.....	11
1.2 Uppdraget	12
1.3 Rapportens inriktning och frågeställningar.....	12
1.4 Metod och genomförande	13
1.4.1 Enkätdata.....	13
1.4.2 Intervjudata	14
1.4.3 Registerdata.....	14
2. Karriärstegens utformning.....	15
2.1 Bidrag till förstelärare och lektorer	15
2.1.1 Bestämmelser om vem som kan utses till förstelärare och lektor.....	15
2.1.2 Två bidragsramar tas fram av Skolverket genom en socioekonomisk fördelningsnyckel	15
2.1.3 Villkor för att få statsbidrag för förstelärare och lektorer i pott 1 och pott 2...	17
2.2 De tidigare statsbidragens utformning	17
2.2.1 Skillnader mellan tidigare och nuvarande statsbidrag	18
2.3 Karriärtjänsternas arbetsuppgifter i karriärstegsreformens förarbete ..	19
3. Vilka lärare utses till förstelärare och lektorer?	21
3.1 Kvinnliga lärare överrepresenterade.....	21
3.2 Förstelärare mer erfarna i pott 1	21
3.3 Andelen förstelärare skiljer sig mellan skolformer och ämnen.....	22
3.4 Lägre behörighet bland förstelärare i pott 2.....	23
3.4.1 Andel förstelärare med behörighet i ämnet.....	24
3.5 Förstelärare utses ofta ur befintlig personal	25
3.6 Viktiga egenskaper hos förstelärare	27
3.7 Tre sätt att rekrytera lektorer	27
3.8 Var fjärde rektor uppger att löneökningen underlättat rekrytering	28
3.9 Utmaningar med förändringen av statsbidraget	30
4. Förstelärares och lektorers uppdrag och arbetsuppgifter.....	31
4.1 Något vanligare med tidsbegränsade uppdrag	31
4.2 De flesta förstelärare har särskilda arbetsuppgifter utöver undervisning	

4.3 Förstelärare har vanligtvis ett särskilt utvecklingsuppdrag knutet till tjänsten	34
4.3.1 Rektorn har en central roll i utformandet av uppdraget.....	34
4.4 Utvecklingsuppdrag inriktas mot kollegialt lärande	36
4.4.1 Liknande inriktning i grund- och gymnasieskolan	37
4.5 Arbetsuppgifterna handlar till stor del om att stötta kollegor	38
4.6 De flesta förstelärare undervisar i samma omfattning som tidigare	39
4.6.1 De flesta förstelärare har avsatt tid för sina uppdrag	40
4.7 Lektorernas uppdrag och arbetsuppgifter.....	43
5. Nyttjandet av statsbidraget och förändring i antal förstelärartjänster.....	45
5.1 Tilldelning bidragsramen.....	45
5.1.1 Ovanligt att enskilda huvudmän tilldelas medel ur pott 2.....	45
5.1.2 Över 90 procent av tillgängliga medel i pott 2 tilldelas offentliga huvudmän	46
5.2 Nyttjande av medel.....	46
5.2.1 Offentliga huvudmän nyttjar pottarna i högre utsträckning	46
5.2.2 Lägre nyttjandegrad för pott 2 än pott 1	47
5.2.3 Högre nyttjande i pott 2 än motsvarande statsbidrag före 2020	47
5.2.4 De minsta huvudmännen nyttjar statsbidraget i lägre grad.....	48
5.2.5 Skolenheter i pott 2 skiftar mellan bidragsåren.....	48
5.3 Förändring av förstelärartjänster.....	49
5.3.1 Större ökning i antal förstelärare på pott 2-skolenheter	49
5.3.2 Omkring var femte skolenhet saknar förstelärare	50
5.3.3 Ökningen av förstelärare koncentrerad till knappt hälften av pott 2-skolenheterna	50
5.3.4 Högre förstelärartäthet på skolenheter som tillhör pott 2.....	51
6. Slutsatser och förslag	53
6.1 Vilka lärare utses till förstelärare och lektorer?	53
En viss överrepresentation av kvinnor bland förstelärare	53
Störst andel förstelärare i grundskolan och gymnasieskolan.....	53
Förstelärare i skolenheter som tillhör pott 2 har kortare erfarenhet	53
Förstelärare i skolenheter som tillhör pott 2 är i lägre grad behöriga i sina undervisningsämnen.....	54
Rekryteringen sker huvudsakligen internt.....	54
6.2 Förstelärares och lektorers arbetsuppgifter.....	54
Förstelärares vanligaste uppdrag är att utveckla det kollegiala lärandet	54
Vissa skillnader i uppdragens inriktning mellan pott 1 och pott 2	54

Förstelärares undervisningstid förändras vanligtvis inte	55
Lika vanligt med förordnanden tills vidare och på visstid.....	55
6.3 Nyttjandet av statsbidraget	55
Högre nyttjande av bidragsramen i pott 1 än i pott 2	55
Enskilda huvudmän nyttjar pott 2 i lägre grad.....	55
6.4 Den socioekonomiskt viktade delens påverkan.....	56
Två vägar som statsbidraget kan bidra till bättre resultat	56
Ökningen av tilldelade medel för statsbidraget har bidragit till fler förstelärare	56
Inget stöd för att statsbidraget stimulerar erfarna och skickliga lärare att söka sig till skolenheter med särskilt svåra förutsättningar	57
6.5 Förslag till utveckling av statsbidraget.....	59
Inga behov av förändringar för att öka nyttjandegraden i pott 2	59
Om statsbidraget ska öka rörligheten för lärare mellan skolenheter behövs en mekanism för detta	60
Regeringen kan överväga ändringar för att göra förordnanden mer långsiktiga ...	61
Regeringen bör överväga om lönedifferentieringen mellan pott 1 och pott 2 ska överges till förmån för fler förstelärartjänster i pott 2.....	62
Regeringen bör överväga om beräkningen av bidragsramen kan ge mer förutsägbarhet.....	63
Referenser	64
Bilaga 1 – Tabeller.....	66

Sammanfattning

Skolverket har på regeringens uppdrag följt upp och utvärderat det nya samlade statsbidraget till karriärsteg för lärare. Anledningarna till att regeringen skapade ett nytt samlat statsbidrag var dels att de tidigare statsbidragen styrdes av komplexa regelverk som i sin tur ansågs bidra till en relativt låg nyttjandegrad, dels att regeringen ville att statsbidraget i större utsträckning skulle komma skolor och huvudmän med stora behov till del. Utifrån hur förändringen av statsbidraget presenterades uppfattar Skolverket att ett ytterligare syfte var att attrahera de mest erfarna och skickliga lärarna till socioekonomiskt utsatta skolor.

Det nya samlade statsbidraget är uppdelat i två bidragsdelar. Den ena, den socioekonomiskt viktade delen, riktar sig till huvudmän med skolenheter som bedöms ha särskilt svåra förutsättningar. Den andra är icke viktad och riktar sig till huvudmän och skolenheter som inte bedöms ha särskilt svåra förutsättningar.

Skolverket har sedan tidigare konstaterat att det finns en pedagogisk segregation i skolväsendet. Skolor med mindre gynnsamma socioekonomiska förutsättningar har i genomsnitt färre behöriga lärare. Denna rapport visar att de pedagogiska resurserna är ojämnt fördelade även vad gäller förstelärare. Förstelärare i den socioekonomiskt viktade delen har i genomsnitt kortare erfarenhet samt är i lägre grad behöriga i sina undervisningsämnen.

Skolverket framhöll i sin lägesbedömning 2023 att en av de mest angelägna frågorna för skolan är att bryta den pedagogiska segregationen. Skolverkets bedömning är att det är viktigt att huvudmän och rektorer, såväl som staten, genomför insatser för att stimulera behöriga och erfarna lärare att söka sig till skolor med mindre gynnsamma förutsättningar för att på så sätt motverka den pedagogiska segregation som finns i skolsystemet i dag.

Skolverkets huvudsakliga slutsats i föreliggande rapport är att statsbidraget som det är konstruerat idag inte har skapat en effektiv mekanism som ökar rörligheten av mer erfarna lärare till skolor med socioekonomiska utmaningar. Vår bedömning är att det nya samlade statsbidraget visserligen kommer skolor med särskilt svåra förutsättningar till del i större utsträckning än tidigare. Men statsbidraget har inte använts för att rekrytera nya och mer erfarna lärare till dessa, utan snarare för att premiera lärare som redan jobbar på dessa skolor. Statsbidraget kan fortfarande bidra till bättre kvalitet i undervisningen på dessa skolor, men Skolverket bedömer att bidraget inte bidrar till att minska den pedagogiska segregationen.

Här sammanfattas Skolverkets slutsatser från utvärderingen som alltså avser både den allmänna delen och den del som särskilt riktas till skolor med socioekonomiskt sämre förutsättningar.

Viss överrepresentation av kvinnor bland förstelärare

Vi ser att det är en viss överrepresentation av kvinnor bland förstelärare. 77 procent av förstelärarna är kvinnor. Andel lärare som är kvinnor är 71 procent. Andelen kvinnor som är förstelärare är något högre i den socioekonomiskt viktade delen jämfört med den icke socioekonomiskt viktade.

Grundskolan och gymnasieskolan har en större andel förstelärare

Grundskolan och gymnasieskolan har en större andel förstelärare än övriga skolformer. Drygt var tionde lärare är förstelärare i dessa skolformer jämfört med var tjugonde i övriga skolformer. Andelen förstelärare är något lägre i praktiska och estetiska ämnen samt i gymnasieskolans yrkesämnen.

Förstelärare har kortare erfarenhet och är i lägre grad behöriga i sina undervisningsämnen i den socioekonomiskt viktade delen

I en jämförelse mellan förstelärare i den socioekonomiskt viktade och den övriga delen framgår att förstelärare har kortare erfarenhet samt i lägre grad är behöriga i sina undervisningsämnen i skolenheter som ingår i den socioekonomiskt viktade delen.

Det är vanligt med särskilda utvecklingsuppdrag

Det är vanligt att förstelärare och lektorer har särskilda utvecklingsuppdrag kopplade till sina tjänster. Detta gäller för samtliga skolenheter oavsett vilken del av statsbidraget de tillhör. Samtidigt som lärarna har dessa utvecklingsuppdrag verkar det som att de flesta undervisar i samma utsträckning som innan de blev förstelärare och lektorer. En möjlig förklaring till detta är att lärarna sedan tidigare arbetade med andra uppgifter, så som utvecklingsuppdrag, utöver undervisning. Vidare framgår att det finns en viss skillnad mellan den socioekonomiskt viktade delen och den övriga i vilken inriktning förstelärare och lektorer har på sina utvecklingsuppdrag. I den socioekonomiskt viktade delen är det vanligare att dessa uppdrag inriktas mot områden som handlar om elevers närvaro, trygghet och studiero, nyanlända och flerspråkiga elevers lärande samt utveckling av ämnesdidaktik. Det är sannolikt en följd av att dessa skolenheter till viss del har andra utmaningar än skolenheter som ingår i den icke viktade delen av statsbidraget.

Lika vanligt med förordnanden tills vidare som visstid för förstelärartjänster

I rapporten framgår att det är ungefär lika vanligt att förstelärare får förordnanden tills vidare som på visstid. Ett motiv till visstidsförordnanden är att rektorn på så vis kan styra kompetensen hos försteläraren beroende på vilka utvecklingsuppdrag som ligger för handen. Även om det kan finnas vinster i kortare förordnanden kan det finnas en risk att detta sätt att organisera förstelärare minskar attraktiviteten att söka en förstelärartjänst. Regeringen har tidigare även uttryckt att långsiktiga förordnanden är en viktig del för att syftet med reformen ska uppnås. Beroende på vad regeringen vill uppnå med statsbidraget kan det

finns anledning att förändra statsbidraget för att öka förekomsten av långsiktiga förordnanden av förstelärare och lektorer.

Inga behov av särskilda insatser för att öka nyttjandegraden för den socioekonomiskt viktade delen av statsbidraget

För höstterminen 2022 nyttjades 82 procent av statsbidragets tillgängliga medel av huvudmännen. Nyttjandegraden var lägre, 78 procent, i den socioekonomiskt viktade delen än i den icke viktade delen, 83 procent. Den socioekonomiskt viktade delen har en högre nyttjandegrad än de tidigare statsbidragen för karriärsteg som riktade sig till skolenheter med särskilt svåra förutsättningar och Skolverkets bedömning är att nyttjandegraden inte är anmärkningsvärt låg. Anledningen till det är att vi inte har hittat några tydliga strukturella skillnader mellan skolenheter i statsbidragets olika delar som kan förklara det olika nyttjandet samt att förstelärartätheten är högre för skolenheter i den socioekonomiskt viktade delen av statsbidraget. Mot denna bakgrund ser Skolverket inte några behov av särskilda insatser för att öka nyttjandegraden specifikt för den socioekonomiskt viktade delen av statsbidraget.

Antalet förstelärare har ökat på skolenheter i den socioekonomiskt viktade delen

Förändringen av statsbidraget har inneburit att antalet förstelärare har ökat på de skolenheter som återfinns i den socioekonomiskt viktade delen. Det har också skett en ökning i den icke socioekonomiskt viktade delen. Om en ökning av antalet förstelärartjänster bedöms öka kunskapsresultaten, oavsett om de rekryteras från befintlig personal eller inte, har statsbidraget skapat förutsättningar för ökade kunskapsresultat.

Ökningen av antalet förstelärare beror inte på det högre lönetillägget i den socioekonomiskt viktade delen

Vår bedömning är att ökningen av antalet förstelärare främst består i att mer medel har allokerats till skolenheterna. Den bedömningen gäller för statsbidragets båda delar. Vi bedömer att den högre lönen som erbjuds karriärtjänster inom den socioekonomiskt viktade delen inte har haft någon betydande påverkan på ökningen av antalet förstelärare. Anledningen till det är att förstelärartätheten redan var hög före förändringen av statsbidraget vilket indikerar att skolenheterna inte har haft någon betydande problematik i att rekrytera förstelärare. Dessutom kan vi konstatera att förstelärare huvudsakligen rekryteras internt på skolenheten. Vi föreslår därför att regeringen bör överväga om lönedifferentieringen överges till förmån för fler förstelärartjänster i den socioekonomiskt viktade delen.

Statsbidraget har inte ökat rörligheten av kompetenta och erfarna lärare till skolenheter med särskilt svåra förutsättningar

Skolverkets bedömning är att statsbidraget som det är konstruerat idag inte har skapat en effektiv mekanism som ökar rörligheten av mer erfarna lärare till skolenheter med särskilt svåra förutsättningar på det sätt som är tänkt. Den

huvudsakliga anledningen till det är att förstelärare och lektorer till stor del rekryteras ur skolans befintliga personal. Därmed är möjligheterna oftast begränsade för andra lärare som inte arbetar på skolenheten att komma i fråga för en förstelärartjänst. Om statsbidraget ska öka rörligheten för lärare mellan skolenheter behövs en mekanism för detta som inte finns idag.

Skolverket ser att det finns inneboende svårigheter att genom statsbidraget uppnå en ökad rörlighet av lärare mellan skolenheter. Framför allt på grund av att statsbidraget inte ersätter huvudmäns kostnader för nya tjänster utan endast för den ökning i lön som medföljer karriärtjänsten. Skolverket menar att andra satsningar så som statsbidraget för bättre arbetsmiljö och arbetsvillkor för lärare i socioekonomiskt utsatta områden eller kunskapsbidraget (tidigare det så kallade likvärdighetsbidraget¹) har större möjligheter att skapa incitament för lärare att söka sig till skolor med socioekonomiska utmaningar än vad statsbidraget för karriärsteg har.

Vi kan dock inte utesluta att statsbidraget ändå har haft en positiv inverkan på undervisningens kvalitet. Förstelärare får till exempel ofta i uppdrag att driva utvecklingsprojekt på sin skola, vilket kan förväntas påverka kvaliteten positivt. Statsbidraget skulle också kunna skapa ett högre löneläge och en större möjlighet till karriärutveckling som mer indirekt kan locka erfarna lärare till skolan. Vi kan dock utifrån denna rapport inte uttala oss om dessa tänkbara mekanismer.

¹ Förordning (2018:49)

1. Inledning

1.1 Bakgrund

År 2013 inrättades karriärsteg för lärare i form av förstelärare och lektorer. Riksdagen beslutade att i skollagen införa ett så kallat målsättningsstadgande om att skolhuvudmännen ska sträva efter att inrätta karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare samt en upplysningsbestämmelse om att regeringen meddelar föreskrifter om statsbidrag till huvudmän i syfte att stimulera att dessa inrättar karriärstegen förstelärare och lektorer.² Regeringen beslutade sedan om karriärstegens utformning och om ett statsbidrag till huvudmän som inrättade karriärsteg för lärare.

Det övergripande syftet med reformen är att förbättra läraryrkets attraktionskraft genom att skickliga lärare premieras. Detta förväntas i sin tur leda till att skolans verksamhet och undervisning förbättras och därmed även elevernas skolresultat. Utgångspunkten är att lärares kompetens och skicklighet har en avgörande betydelse för elevresultaten.³

Statsbidraget kompletterades 2014 respektive 2016 med ytterligare två statsbidrag. Det ena gav möjlighet för huvudmän att söka statsbidrag för förstelärare i förskoleklasser och grundskolor i utanförskapsområden.⁴ Det andra gav möjlighet för huvudmän att söka statsbidrag för skolor som deltog antingen i Skolverkets riktade insats Samverkan för bästa skola eller i Skolverkets uppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för barn och elever som är nyanlända eller har annat modersmål än svenska.⁵

År 2020 beslutade regeringen om ett nytt samlat statsbidrag för karriärsteg för lärare. Det fanns två anledningar till detta. För det första bedömdes de tidigare statsbidragen styras av komplexa regelverk som i sin tur ansågs bidra till en relativt låg nyttjandegrad. För det andra ville regeringen att statsbidraget i större utsträckning skulle komma skolor och huvudmän med stora behov till del.⁶ Utifrån hur förändringen av statsbidraget presenterades uppfattar Skolverket att ett ytterligare syfte var att attrahera de mest erfarna och skickliga lärarna till socioekonomiskt utsatta skolor.

Det nya samlade statsbidraget är uppdelat i två bidragsdelar. Den ena, den socioekonomiskt viktade delen, riktar sig till huvudmän med skolenheter som bedöms ha särskilt svåra förutsättningar. Den andra är allmän och icke viktad.

² 2 kap. 22 § skollagen (2010:800).

³ Prop. 2012/13:136.

⁴ Förordningen (2014:145) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare i förskoleklasser och grundskolor i utanförskapsområden.

⁵ Förordningen (2016:329) om statsbidrag till skolhuvudmän för insatser inom ramen för samverkan för bästa skola och för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända.

⁶ Prop. 2019/20:1 Utgiftsområde 16, sid. 109–110.

1.2 Uppdraget

I 2021 års regleringsbrev gav regeringen i uppdrag till Skolverket att följa upp det nya samlade statsbidraget för karriärsteg för lärare som ges i enlighet med förordningen (2019:1288) om statsbidrag för skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare. I regleringsbrevet formuleras uppdraget på följande sätt:

Statens skolverk ska följa upp nyttjandet av statsbidrag som ges i enlighet med förordningen (2019:1288) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare. I uppföljningen ska ingå exempelvis vilka olika lärarkategorier huvudmännen utser till förstelärare respektive lektorer. Skolverket ska särskilt följa upp hur den socioekonomiskt viktade delen av bidraget har nyttjats och bedöma om den bidragit till att öka jämlikheten och kunskapsresultaten. Skolverket ska analysera skillnader när det gäller nyttjandet av statsbidraget mellan huvudmän och om det finns behov av att utarbeta strategier som bidrar till att nyttjandet förbättras. Skolverket ska undersöka vilka olika arbetsuppgifter som kan följa av karriärstegen och beskriva eventuella skillnader i förstelärares och lektors arbetsuppgifter beroende på skolform och om skolorna ingår i den socioekonomiskt viktade delen eller inte. Skolverket ska hålla Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) löpande informerat om arbetet. Uppdraget ska redovisas till regeringen (Utbildningsdepartementet) senast den 31 december 2023.

Denna rapport utgör Skolverkets redovisning av uppdraget.

1.3 Rapportens inriktning och frågeställningar

Vi har delat upp regeringsuppdraget i tre huvudsakliga frågeområden:

1. Vilka lärare utses till förstelärare och lektorer? Finns det skillnader mellan skolor som ingår och inte ingår i den socioekonomiskt viktade delen?
2. Vilka arbetsuppgifter har förstelärare och lektorer? Skiljer sig arbetsuppgifterna åt mellan skolor som ingår i den socioekonomiskt viktade delen eller inte samt beroende på skolform?
3. Hur ser nyttjandet av statsbidraget för karriärsteg ut med fokus på skillnader mellan huvudmän som ingår och inte ingår i den socioekonomiskt viktade delen? Har den socioekonomiskt viktade delen i statsbidraget bidragit till att öka antalet förstelärare på skolenheter med särskilt svåra förutsättningar?

Frågeställningarna behandlas i rapportens resultatkapitel (3–5). I slutsatskapitlet återkommer vi till regeringsuppdragets skrivningar om att Skolverket ska bedöma om den socioekonomiskt viktade delen ”bidragit till att öka jämlikheten och kunskapsresultaten” samt att Skolverket ska analysera ”om det finns behov av att utarbeta strategier som bidrar till att nyttjandet förbättras”.

Det är dock inte självklart hur begreppet jämlikhet ska tolkas i detta sammanhang. Begreppet används inte i de förarbeten till statsbidraget som finns att tillgå. Vi väljer att tolka regeringsuppdragets skrivningar om jämlikhet som att statsbidraget förväntas bidra till mer likvärdiga förutsättningar för elever i skolenheter som tillhör bidragets två potter. Statsbidraget ska alltså bidra till att elever i skolenheter med socioekonomiskt sämre förutsättningar, får en undervisning som

förbättrar deras förutsättningar att nå goda kunskapsresultat i förhållande till elever i övriga skolenheter.

Rapporten har genomgående ett fokus på skillnader mellan den socioekonomiskt viktade och den icke viktade delen av bidraget. Vidare är rapporten i huvudsak avgränsad till grundskola och gymnasieskola.⁷ Detta är en följd av att förordningen endast ger skolformerna grundskola (samt förskoleklass) och gymnasieskola möjlighet att rekvirera statsbidragets socioekonomiskt viktade del.⁸

1.4 Metod och genomförande

Utvärderingen av statsbidraget bygger på data inhämtad genom enkäter, intervjuer samt Skolverkets register. Nedan beskrivs studiens olika datakällor.

1.4.1 Enkätdata

Målpopulationen för enkätstudien är skolenheter inom skolformerna grundskola och gymnasieskola. Skälet till att inte inkludera övriga skolformer är, som ovan angetts, för att möjliggöra jämförelser mellan den socioekonomiskt viktade delen och den icke viktade delen av bidraget.

Av två anledningar avgränsades enkätstudien till att omfatta enbart förstelärare, och inte lektorer. Dels är lektorerna få, dels bedömde vi att enkäten skulle ha blivit för omfattande. Underlag om lektorer inhämtades i stället genom intervjuer (se nedan).

Urvalsramen utgörs av skolenhetsregistret daterat den 22 augusti 2022 där skolenheter i den socioekonomiskt viktade delen har identifierats genom Skolverkets bidragsram för bidragsåret 2022/23. I rampopulationen finns 6 115 skolenheter varav ungefär 80 procent är grundskoleenheter. 598 av skolenheterna ingår i den socioekonomiskt viktade delen.

Urvalet stratifierades utifrån variablerna skolstorlek, skolform, huvudmannatyp och socioekonomiskt viktad del/icke viktad del. För att samla in information om skolenheterna adresserades enkäten till rektor för respektive skolenhet.⁹ I de fall flera skolenheter hade samma rektor genomfördes ett slumpmässigt urval av dessa skolenheter med kriteriet att varje rektor fick förekomma en gång. Efter stratifiering och korrigering för att ingen rektor skulle förekomma mer än en gång blev urvalsstorleken 1 117 skolenheter.

Av de 1 117 skolenheterna besvarade 790 enkäten. Det innebär en svarsfrekvens på 71 procent. Bortfallsanalysen visar inte på någon snedfördelning av andelen svarande i de olika grupperna. Vidare beräknades bortfallsvikter vilka användes

⁷ De skolformer som därmed inte ingår är: Anpassade grundskolan, Specialskolan, Sameskolan, anpassade gymnasieskolan, Kommunal vuxenutbildning.

⁸ Förskoleklass följs i sin tur inte upp separat då dessa oftast ingår i skolenheter som är grundskolor. Det är väldigt ovanligt att förskoleklass är en egen skolenhet varmed en jämförande analys inte är möjlig att genomföra. Ungefär 1 procent av skolenheter som har förskoleklass har endast förskoleklass på skolenheten.

⁹ En skolenhet kan endast ha en rektor, men en rektor kan vara rektor för flera skolenheter.

vid analys av enkätsvaren. Den höga svarsfrekvensen, tillsammans med bortfallsanalysens resultat samt användningen av bortfallsvikter gör att risken för bortfallsbias bedöms som liten. Vid jämförelser mellan skolenheter som ingår i den socioekonomiskt viktade delen och övriga samt mellan skolformer används chi2-test, med signifikansnivå på 5 procent.

1.4.2 Intervjudata

Intervjuer inom ramen för denna studie har genomförts i två omgångar. I den första omgången, hösten 2021, intervjuades representanter för tio huvudmän. Urvalet bestod av både huvudmän som hade sökt den socioekonomiskt viktade delen och av de som inte hade sökt den socioekonomiskt viktade delen. Utfallet från bidragsåret 2020/21 samt en dialog med referenspersoner på Skolverket som administrerar statsbidraget låg till grund för urvalet. Fokus för dessa intervjuer var att undersöka hur huvudmännen såg på införandet av den socioekonomiskt viktade delen och vad som påverkade dem att söka bidrag för karriärsteg.

I den andra intervjuomgången, vintern 2022/23, intervjuades åtta rektorer som hade minst en lektor anställd på sin skolenhet. Urvalet bestod av rektorer för skolenheter inom den socioekonomiskt viktade delen respektive den icke-viktade delen, och som hade kommunala och enskilda huvudmän. Fokus för dessa intervjuer var att inhämta information om lektorers arbetsuppgifter.

Samtliga intervjuer var semistrukturerade, genomfördes digitalt, spelades in, transkriberades och analyserades. Intervjuerna som genomfördes under hösten 2021 varade 60–90 minuter medan intervjuerna om lektorer som genomfördes på vintern 2022/23 varade 30–60 minuter.

1.4.3 Registerdata

Uppgifter om statsbidragets nyttjande har hämtats från Skolverkets digitala handläggningssystem. I rapporten använder vi data för nyttjande av statsbidrag för åren 2019–2022. För 2022 används data för höstterminen, medan övriga data avser hela bidragsåret. 2019 års data används för att jämföra nuvarande nyttjande med nyttjandet för de tre tidigare statsbidragen för karriärsteg och utgår från rekvisitioner för förstelärare och lektorer.¹⁰ Data för åren 2020–2022 utgår från det nya samlade statsbidraget. Uppgifterna i rapporten kan avvika något från de uppgifter som redovisats i andra sammanhang i och med att omprövningar och förändringar sker löpande. Data som rör förstelärare, lektorer och lärare är hämtade från lärarregistret och lärarlegitimationsregistret. Vidare har skolenhetsregistret använts i vissa analyser för att fastställa populationen av skolenheter.

¹⁰ (1) Förordningen (2013:70) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare, (2) förordningen (2014:145) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare i förskoleklasser och grundskolor i utanförskapsområden, (3) förordningen (2016:329) om statsbidrag till skolhuvudmän för insatser inom ramen för samverkan för bästa skola och för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända.

2. Karriärstegens utformning

I detta kapitel redogör vi för hur det nya statsbidraget för karriärsteg är utformat samt för skillnader i förhållande till de tidigare statsbidragen.

2.1 Bidrag till förstelärare och lektorer

2.1.1 Bestämmelser om vem som kan utses till förstelärare och lektor

Enligt förordningen (2019:1288) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare avses med förstelärare följande:

- 1) En legitimerad lärare,
- 2) som genom dokumentation kan redovisa minst fyra års vitsordat arbete med undervisning inom ramen för en eller flera anställningar inom skolväsendet,
- 3) har visat särskilt god förmåga att förbättra elevernas studieresultat och ett starkt intresse för att utveckla undervisningen och
- 4) även i övrigt av huvudmannen bedöms som särskilt kvalificerad för undervisning och uppgifter som hör till undervisningen.

Med en lektor avses enligt förordningen en legitimerad lärare som har avlagt en examen på forskarnivå samt har visat pedagogisk skicklighet under tjänstgöring som lärare inom skolväsendet under minst fyra år.

För att en huvudman ska kunna söka statsbidraget behöver förstelärarens eller lektorns arbetsuppgifter huvudsakligen bestå av undervisning och uppgifter som hör till undervisningen. Enligt Skolverkets föreskrifter om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare avses med huvudsakligen att läraren ska ägna minst 50 procent av sin arbetstid åt undervisning och uppgifter som hör till undervisningen.¹¹

2.1.2 Två bidragsramar tas fram av Skolverket genom en socioekonomisk fördelningsnyckel

Enligt förordningen ska Skolverket årligen fastställa två bidragsramar för karriärstegen. Dessa ramar ska tas fram på följande sätt:

1. För varje huvudman fastställs en bidragsram till ett belopp som motsvarar samma andel av tillgängliga medel som antalet elever hos huvudmannen utgör av det sammanlagda antalet elever hos samtliga huvudmän.¹²

¹¹ SKOLFS (2020:89).

¹² I underlaget för beräkningen ska elever i förskoleklassen, grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ingå. Elever vid skolenheter som tillhör pott 2 ska dock inte ingå.

- En bidragsram fastställs för varje huvudman som har minst en skolenhet med förskoleklass, grundskola eller gymnasieskola som har särskilt svåra förutsättningar med beaktande av elevernas socioekonomiska bakgrund och som har minst 50 elever. Skolverket ska vid bedömningen av vilka skolenheter som ska ingå i pott 2 ta hänsyn till att tillgängliga bidrag ska räcka till fler förstelärare i förhållande till antalet elever än vad som avses i pott 1. Skolverket har bestämt att medel i pott 2 ska räcka till en förstelärare per 60 elever. I pott 1 är förhållandet ungefär en förstelärare per 84 elever (bidragsår 2022/23).

Bidragsramen som tas fram enligt första punkten benämns fortsättningsvis pott 1 och bidragsramen som tas fram enligt den andra punkten benämns pott 2. Med pott 1-skolenheter åsyftas i denna rapport därför skolenheter som inte har särskilt svåra förutsättningar så som definierats i punkt 2 ovan. Med pott 2-skolenheter åsyftas de skolenheter som har det.

Vid framtagandet av bidragsramen för pott 2 använder sig Skolverket av en socioekonomisk fördelningsnyckel, en för grundskolan och en för gymnasieskolan. De variabler som ingår i fördelningsnyckeln framgår i figur 1 nedan.

Figur 1. Variabler i Skolverkets socioekonomiska indexering för fastställande av pott 2-skolenheter under ett bidragsår.

Ingående variabler i Skolverkets socioekonomiska fördelningsnyckel	
<i>Grundskolenyckeln</i>	<i>Gymnasienyckeln</i>
- Kön	- Meritvärde från grundskolan
- Elevens födelse-land	- Utbildningsform (Introduktionsprogram, Yrkesprogram eller Högskoleförberedande program)
- Moderns födelse-land	- Föräldrars utbildningsnivå
- Faderns födelse-land	- Kön
- Föräldrars utbildningsnivå	- Skolår (första, andra eller tredje året)
- Tid i Sverige	

Den socioekonomiska fördelningsnyckeln ger ett socioekonomiskt värde till samtliga registrerade skolenheter varefter dessa sorteras från högst till lägst värde. Utifrån detta index fördelar Skolverket medel baserat på elevantal till dess att samtliga medel har fördelats. De skolenheter som får medel är de som, enligt statsbidraget, har särskilt svåra förutsättningar med beaktande av elevernas socioekonomiska bakgrund.

En huvudman kan ha: (1) endast pott 1-skolenheter, (2) en kombination av pott 1- och pott 2-skolenheter eller (3) endast pott 2-skolenheter. Det innebär att det finns tre möjliga kombinationer av huvudmannens ramtilldelning i statsbidraget. Kombinationerna illustreras i Tabell 1 nedan.

Tabell 1. Huvudmännens möjlighet till ramtilldelning utifrån typ av skolenhet.

	Villkor	Huvudmannens ramtilldelning
1.	Huvudmannen har <u>ingen</u> skolenhet med minst 50 elever som har särskilt svåra förutsättningar med beaktande av elevernas socioekonomiska bakgrund.	Endast pott 1
2.	Huvudmannen har <u>minst en</u> skolenhet med minst 50 elever som har särskilt svåra förutsättningar med beaktande av elevernas socioekonomiska bakgrund <i>och</i> <u>minst en</u> skolenhet som <u>inte</u> uppfyller detta kriterium.	Pott 1 & pott 2
3.	Huvudmannen har <u>minst en</u> skolenhet med minst 50 elever som har särskilt svåra förutsättningar med beaktande av elevernas socioekonomiska bakgrund <i>och</i> <u>ingen</u> skolenhet som <u>inte</u> uppfyller detta kriterium.	Endast pott 2

2.1.3 Villkor för att få statsbidrag för förstelärare och lektorer i pott 1 och pott 2

En förutsättning för att nyttja statsbidraget inom pott 1 är att lärare, när de samtidigt anställs och utses till förstelärare ska ges en lön som överstiger medianlönen för samma kategori lärare med minst 5 000 kr. För lärare som sedan tidigare var anställd hos huvudmannen och utses till förstelärare ska få ett lönepåslag på minst 5 000 kr.¹³

För lektorer inom pott 1 gäller motsvarande villkor men med skillnaden att lönepåslaget ska motsvara minst 10 000 kr.

För förstelärare som utses inom ramen för pott 2 gäller samma villkor som för pott 1 med undantaget att lönepåslaget ska vara minst 10 000 kr. För lektorer inom pott 2 gäller att lönepåslaget ska vara 15 000 kr.

Statsbidrag som tilldelas en huvudman i pott 1 får användas inom huvudmannens samtliga skolenheter. De medel som tilldelas huvudmannen i pott 2 får endast användas inom pott 2-skolenheter.

Oavsett vilken bidragsram som används ska det högre lönepåslaget på minst 10 000 kr för förstelärare och minst 15 000 kr för lektorer gälla om statsbidraget används inom en pott 2-skolenhet.

2.2 De tidigare statsbidragens utformning

Det nu gällande statsbidraget för karriärsteg har ersatt tre tidigare statsbidrag inom vilka huvudmän kunde söka finansiering för karriärtjänster.

De tre tidigare statsbidrag som ersatts är statsbidrag som givits enligt:

¹³ Huvudmän som har flera förstelärare som är anställda sedan tidigare kan tillämpa lönedifferentiering, vilket innebär att andra löneökningar än 5 000 kr kan ges så länge den genomsnittliga löneökningen för alla huvudmannens förstelärare i pott 1 är 5 000 kr.

1. Förordningen (2013:70) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare
2. Förordningen (2014:145) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare i förskoleklasser och grundskolor i utanförskapsområden
3. Förordningen (2016:329) om statsbidrag till skolhuvudmän för insatser inom ramen för samverkan för bästa skola och för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända

Villkoren för statsbidraget enligt förordningen (2014:145) var desamma som för förordningen (2013:70), med skillnaden att lönepåslaget för förstelärare uppgick till minst 10 000 kr.¹⁴

Villkoren för det statsbidraget enligt förordningen (2016:329) var desamma som för förordningen (2013:70) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare med tillägget att huvudmannen behövde ha nyttjat den tillgängliga ramen inom förordningen (2013:70) för att vara berättigad till detta statsbidrag.¹⁵ Detta statsbidrag berättigade även huvudmännen till medel för att genomföra insatser som möjliggjorde anställning av särskilt yrkesskickliga personer i ledande befattning samt för att genomföra insatser som medförde ökade lönekostnader för särskilt yrkesskickliga personer i ledande befattning.

2.2.1 Skillnader mellan tidigare och nuvarande statsbidrag

Villkoren för 2020 års statsbidrag överensstämmer med det tidigare statsbidraget enligt förordningen (2013:70) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare förutom i tre aspekter.

För det första ska försteläraren eller lektorn ha utsetts i ett öppet ansökningsförfarande. Denna bestämmelse fanns inte i den tidigare förordningen. Skolverket har tolkat detta som att minimikravet är att huvudmännen ska ge alla lärare som är anställda på berörd skolenhet möjlighet att ansöka om tjänsten som förstelärare eller lektor och att tjänsten ska ha varit utlyst internt.¹⁶

För det andra är statsbidraget, som beskrivet ovan, indelat i två bidragsramar (eller pottar som det också uttrycks). Pott 1 är allmän och gäller alla huvudmän och fördelas utifrån antal elever som är registrerade hos huvudmannen på skolenheter som inte bedöms ha särskilt svåra förutsättningar med beaktande av elevernas socioekonomiska bakgrund. Den andra bidragsramen, pott 2, allokeras till huvudmän som har minst en skolenhet som har särskilt svåra förutsättningar med beaktande av elevernas socioekonomiska bakgrund samt har minst 50 elever.

För det tredje behöver huvudmän inte längre ansöka om statsbidraget. I stället får samtliga huvudmän varje läsår en bidragsram från vilken huvudmannen kan

¹⁴ År 2019 definierades 9 kommuner och 15 områden som utanförskapsområden.

¹⁵ De huvudmän som enligt detta statsbidrag kunde söka medel var sådana som hade särskilda överenskommelser med Skolverket inom ramen för myndighetens uppdrag om samverkan för bästa skola eller uppdraget att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever. Utöver dessa huvudmän kunde huvudmän som inte hade sådana överenskommelser men har särskilt svåra förutsättningar söka statsbidraget.

¹⁶ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statsbidrag/statsbidrag-for-karriartjanster-2022-23>

rekvirera medel en gång per termin. Villkoren för statsbidraget behöver dock vara uppfyllda för att Skolverket ska godkänna rekvisitionen.

2.3 Karriärtjänsternas arbetsuppgifter i karriärstegsreformens förarbete

I den promemoria som föregick införandet av karriärsteg 2013 beskrevs att:

[s]yftet med förslagen är att det ska skapas så goda förutsättningar som möjligt för de bästa lärarna att göra karriär samtidigt som de även fortsättningsvis i allt väsentligt ska ägna sig åt undervisning och uppgifter som är en förutsättning för att bedriva en undervisning av god kvalitet.¹⁷

I promemorian beskrivs tänkbara arbetsuppgifter för förstelärare respektive lektorer förutom undervisning som fortsatt är tänkt att vara den främsta arbetsuppgiften. Det framhålls vara centralt att karriärlärarnas kompetens och potential tas tillvara och kommer andra lärare till del så att kunskaperna når så många elever som möjligt.

Promemorian framhåller följande uppgifter som sådana som kan ingå i tjänsten som förstelärare:

- ansvara för introduktionen av nyanställda lärare,
- coacha andra lärare,
- initiera pedagogiska samtal,
- initiera och leda projekt i syfte att förbättra undervisningen,
- vara examensansvarig på gymnasieskolan eller inom vuxenutbildningen,
- ansvara för att lärarstuderande tas emot på ett bra sätt när de ska genomföra sin verksamhetsförlagda utbildning (VFU), och
- vara huvudansvarig för ett ämne.

Vad gäller karriärsteget lektor fanns detta redan innan statsbidraget för karriärsteg infördes. Vid införandet av statsbidraget framhölls behovet av att öka andelen lektorer för att stärka utbildningen i skolan vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Detta kan ske genom att låta utbilda redan verksamma lärare eller att nyrekrytera redan forskarutbildade till skolan.

Personer som har forskarmeriter antas ha gedigna ämneskunskaper och denna kunskap bör komma eleverna till del. En större andel lektorer i skolan antas leda till att kunskapsbasen blir större genom ämneskunskapen som lektor har och använder i undervisningen, men även genom att kunskapen sprids till andra lärare så att de kommer fler elever till del. Även lektorerna ska fortsätta undervisa i huvudsak. De arbetsuppgifter som ansågs kunna åläggas lektorer var:

- driva ämnesövergripande projekt,

¹⁷ Utbildningsdepartementet, Dnr U2012/4904/S, sid. 4.

- bedriva egen forskning,
- handleda andra lärare i frågor kopplade till det specifika ämnet,
- hålla i kontakten med universitet och högskolor,
- hålla sig uppdaterad om aktuell forskning på området och att sprida den kunskapen i kollegiet, och
- vara huvudansvarig för ett ämne.

Promemorian framhöll särskilt att det kan vara positivt om lektorerna har möjlighet att fortsätta bedriva forskning inom ramen för sin anställning för att på så vis bibehålla och vidareutveckla sin kompetens.

3. Vilka lärare utses till förstelärare och lektorer?

I detta kapitel beskrivs förstelärare och lektorer utifrån ett antal variabler. Här redogörs dels för könsfördelning och erfarenhet, dels för hur de fördelar sig över skolformer och ämnen. I kapitlet redogörs även för behörigheten. Där det är möjligt görs jämförelser mellan skolenheter i pott 1 (den allmänna delen av bidraget) och pott 2 (den del som går till skolenheter med särskilt svåra förutsättningar). Kapitlet behandlar avslutningsvis hur förändringen av statsbidraget har påverkat rekryteringen av förstelärare samt utmaningar som huvudmännen ser med förändringen.

Under höstterminen 2022 rekvirerades medel för totalt 151 lektorer. Eftersom det är så få lektorer redovisas endast förstelärare i tabellerna nedan. I vissa fall nämns viss statistik om lektorer i texten.

3.1 Kvinnliga lärare överrepresenterade

Lärarkåren domineras av kvinnor. Höstterminen 2022 utgjorde kvinnorna 71 procent av alla lärare. Bland förstelärarna utgör kvinnor en något större andel, 77 procent.

I uppdelning av förstelärarna mellan skolenheter som tillhör pott 1 och pott 2 framgår att kvinnor innehar 76 procent av förstelärartjänsterna i pott 1. I pott 2 är motsvarande siffra 80 procent.

Tabell 2. Könsfördelning bland samtliga lärare och förstelärare. Avser Höstterminen 2022.

Lärarkategori	Män	Kvinnor
Samtliga lärare	29 %	71 %
Pott 1	29 %	71 %
Pott 2	28 %	72 %
Förstelärare	23 %	77 %
Pott 1	24 %	76 %
Pott 2	20 %	80 %

3.2 Förstelärare mer erfarna i pott 1

Den genomsnittliga läraren i svensk skola har arbetat som lärare i nästan 12 år. Förstelärare har i genomsnitt längre erfarenhet av att arbeta som lärare där den genomsnittliga försteläraren arbetat 17,6 år, vilket är nästan 6 år längre än den genomsnittliga läraren. I en jämförelse mellan potterna framgår att förstelärare i skolenheter som tillhör pott 1 i genomsnitt är mer erfarna än förstelärare i

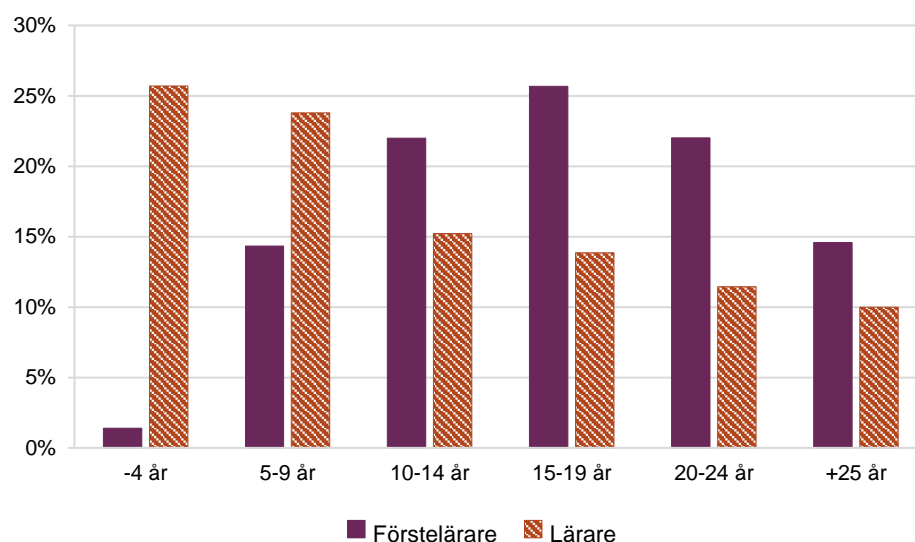
skolenheter som tillhör pott 2. Som tabell 3 visar har förstelärare som arbetar i en skolenhet som tillhör pott 1 nästan ett års längre erfarenhet av att arbeta som lärare än förstelärare som arbetar i en skolenhet som tillhör pott 2. Även den genomsnittliga läraren i pott 1 har något längre erfarenhet som lärare än vad lärare i pott 2 har.

Tabell 3. Genomsnittligt antal år för lärare och förstelärare. Avser höstterminen 2022.

	Lärare	Förstelärare
Pott 1	11,9	17,7
Pott 2	11,1	16,5
Samtliga	11,8	17,6

Diagram 1 visar antal år som lärare, för lärare och förstelärare uppdelat på sex intervall. Av förstelärarna har 84 procent arbetat över 10 år som lärare. Bland lärarna är det endast 51 procent som arbetat så länge.

Diagram 1. Antal år som lärare för förstelärare och lärare. Avser höstterminen 2022.

3.3 Andelen förstelärare skiljer sig mellan skolformer och ämnen

Nästan samtliga förstelärare arbetar inom grundskolan och gymnasieskolan. 94 procent av förstelärarna återfinns inom dessa skolformer. Av samtliga lärare är det 79 procent som arbetar inom grundskola och gymnasieskolan. Det innebär att förstelärarna är något överrepresenterade i dessa skolformer. Nästan samtliga lektorer (99 procent) återfinns i grundskolan och gymnasieskolan. Förutom i grundskolan och gymnasieskolan återfinns två lektorer i den kommunala vuxenutbildningen.

Av tabell 4 framgår att andelen förstelärare är högst i grundskolan och gymnasieskolan. I dessa skolformer är 11 procent av lärarna förstelärare. I övriga skolformer är andelen förstelärare betydligt lägre.

Tabell 4. Andel förstelärare per skolform. Avser läsåret 2022/23

Skolform	Andel förstelärare av samtliga lärare i respektive skolform
Grundskola	11%
Specialskola	3%
Grundsärskola	6%
Förskoleklass	2%
Sameskola	0%
Gymnasieskola	11%
Gymnasiesärskola	6%
Komvux på grundläggande och gymnasial nivå	5%
Komvux som särskild utbildning	3%
Komvux som sfi	4%

Not: Eftersom uppgifterna avser läsåret 2022/23 används begreppen grundsärskola, gymnasiesärskola och komvux som särskild utbildning i stället för de nya begrepp som tillämpas från läsåret 2023/24.

Vi har avgränsat uppföljningen av fördelningen av förstelärare mellan ämnen till grundskolan och gymnasieskolan på grund av att nästan alla förstelärare arbetar inom dessa skolformer, samt att det är inom dessa skolformer som statsbidrag till pott 2-skolenheter fördelas. Vi har även avgränsat oss till ämneslärare vilket för grundskolan innebär årskurs 7–9.¹⁸

I grundskolans årskurs 7–9 kan vi se att det generellt finns en högre andel förstelärare i de teoretiska ämnena medan koncentrationen av förstelärare är lägre i de praktiska och estetiska ämnena (se bilaga 1, tabell 16).¹⁹

I gymnasieskolan framträder en liknande bild som i grundskolans årskurs 7–9. Högst andel förstelärare finns även här i de teoretiska ämnena samtidigt som andelen är lägre i de praktiska och estetiska ämnena. Andelen förstelärare är dessutom lägre inom yrkesämnena, (se bilaga 1, tabell 17–19).

3.4 Lägre behörighet bland förstelärare i pott 2

För att utses till förstelärare behöver läraren vara legitimerad. Att ha en lärarlegitimation är dock inte detsamma som att vara behörig. Behörigheten

¹⁸ Även i årskurs 1–6 kan det finnas ämneslärare, men eftersom alla lärare i dessa årskurser inte är det har vi gjort denna avgränsning.

¹⁹ Praktiska och estetiska ämnen är ingen formell ämnesindelning, men traditionellt brukar följande ämnen benämnas; bild, musik, slöjd, hem- och konsumentkunskap och idrott och hälsa. Se Skolverkets rapport *Bild, musik och slöjd i grundskolan*, Skolverket (2015) s. 7.

kopplar till det ämne som läraren faktiskt undervisar i. För att vara behörig ska läraren undervisa i de ämnen för vilken man har en behörighet enligt sin lärarlegitimation. Vi har undersökt hur behörigheten ser ut hos förstelärare samt om det är någon skillnad i behöriga lärare mellan skolenheter i pott 1 och pott 2.²⁰

Vi undersöker behörigheten på två sätt:

- 1) andelen förstelärare som arbetar inom respektive skolform och har behörighet i minst ett undervisningsämne för den skolformen,
- 2) andelen behöriga förstelärare i respektive undervisningsämne för grundskolan årskurs 7–9 respektive gymnasieskolan.

Tabell 5 nedan visar andelen förstelärare med behörighet i minst ett undervisningsämne fördelat på olika årskurser och uppdelat på skolenheter i pott 1 och pott 2. Inom grundskolans årskurs 1–3 och 4–6 är skillnaden i behörighet inte särskilt stor mellan pott 1 och pott 2. Däremot finns en skillnad när det gäller ämneslärare i grundskolan årskurs 7–9 och för gymnasieskolan. Där är behörigheten högre för skolenheter inom pott 1.

Tabell 5. Andelen (procent) förstelärare med behörighet i minst ett undervisningsämne. Läsåret 2022/23.

Skolform	Pott 1	Pott 2	Lärare
Grundskolan årskurs 1–3	98,7	97,9	80,7
Grundskolan årskurs 4–6	94,6	94,8	73,5
Grundskolan årskurs 7–9	96,2	89,6	75,2
Gymnasieskolan ¹	96,3	92,4	84,5

¹ Avser bilaga 4-ämnena.

3.4.1 Andel förstelärare med behörighet i ämnet

Generellt är behörigheten i respektive ämne som förstelärare undervisar i lägre än behörigheten i minst ett undervisningsämne i skolformen. Det innebär att förstelärare som är behöriga för den skolform och det stadie som de arbetar i, både undervisar i ämnen där de har behörighet samt i ämnen där de saknar behörighet.

Tabell 6 nedan visar genomsnittet för andelen behöriga förstelärare för samtliga ämnen i grundskolan årskurs 7–9 under åren 2020 till 2022. Tabellen visar att omkring 85 procent av förstelärarna i pott 1 år 2022 undervisar i ämnen där de har behörighet. Motsvarande siffra för pott 2 är lägre än 80 procent, och trenden är nedåtgående mellan 2020 och 2022. Under 2022 är skillnaden mellan pott 1 och pott 2 i andel behöriga förstelärare 8 procentenheter.

²⁰ Data från lärarlegitimationsregistret och lärarregistret.

Den genomsnittliga andelen behöriga lärare för samtliga kurser i grundskolan är 60,9 procent. Behörigheten för förstelärare är med andra ord betydligt högre än för lärare.

Tabell 6. Andel (procent) behöriga lärare. Genomsnitt för samtliga ämnen i grundskolan årskurs 7–9 år. Läsåret 2022/23.

Pott	2020	2021	2022
Pott 1	86,4	86,2	85,1
Pott 2	79,3	78,1	77,1

Tabell 7 nedan visar genomsnittlig andel behöriga förstelärare som undervisar i så kallade kapitel 4-ämnen²¹ i gymnasieskolan (svenska, engelska, matematik etcetera) under åren 2020 till 2022 uppdelat på pott 1-skolenheter och pott 2-skolenheter.²²

Tabell 7. Genomsnittlig andel (procent) behöriga förstelärare i respektive undervisningsämne i kapitel 4-ämnen i gymnasieskolan. Vissa ämnen är exkluderade i uträkningen av medelvärdet då det är för få förstelärare i pott 2.

Pott	2020	2021	2022
Pott 1	87,5	88,5	88,9
Pott 2	79,9	76,4	73,2

Tabellen visar att även inom gymnasieskolan är behörigheten lägre för förstelärare inom pott 2. I gymnasieskolan har det skett en ökning i andel behöriga förstelärare i kapitel 4-ämnen under åren 2020 till 2022 för pott 1, medan det i pott 2 har skett en betydande minskning. Under 2022 är skillnaden mellan pott 1 och pott 2 15,6 procentenheter, vilket är en nästan dubbelt så stor skillnad i behörighet jämfört med grundskolan årskurs 7–9.

3.5 Förstelärare utses ofta ur befintlig personal

I och med det nya samlade statsbidraget ska rekrytering av förstelärare och lektorer ske genom ett öppet ansökningsförfarande.²³ Detta tolkar Skolverket som att huvudmännen som minimum ska ge alla lärare som är anställda på berörd skolenhet möjlighet att ansöka om tjänsten som förstelärare eller lektor och att tjänsten åtminstone ska ha varit utlyst internt.

Resultaten i vår enkät visar att en stor majoritet av förstelärarna, både i pott 1 och i pott 2, arbetade på skolan innan de blev förstelärare. Det framgår av diagram 2 nedan. Cirka 80 procent av rektorerna i pott 1 svarar att samtliga av deras

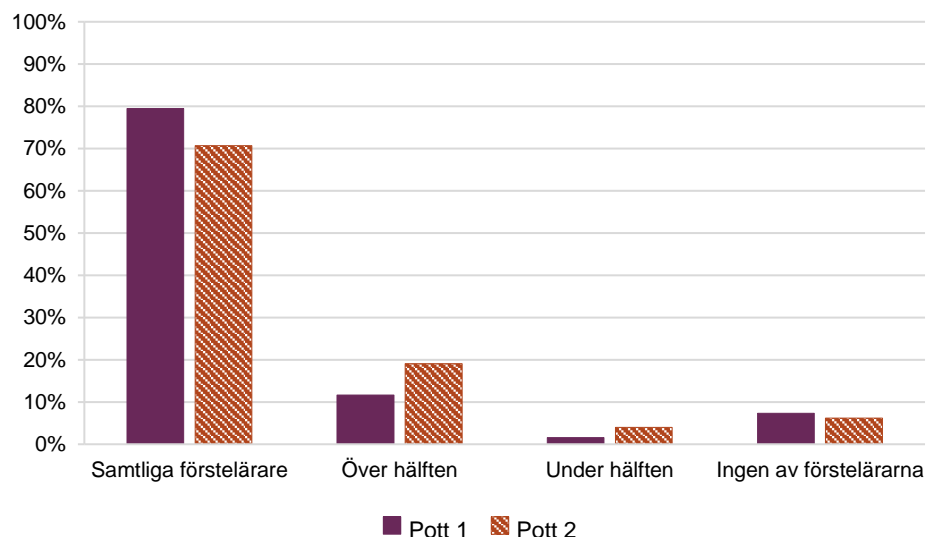
²¹ Gymnasiala ämnen delas in i kapitel 4-ämnen, vissa ämnen och yrkesämnen. Med kapitel 4 avses kapitlet i förordningen (2021:1335) om utbildning till lärare och förskollärare. Se Skolverket.se för vilka ämnen som är i de olika grupperna.

²² Eftersom det är få lärare i de övriga ämnena i pott 2 har vi avgränsat analysen till kapitel 4-ämnen.

²³ Förordningen (2019:1288) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare.

förstelärare arbetade på skolan innan de utsågs till förstelärare. Motsvarande andel för pott 2 är knappt 70 procent. Vidare anger strax över 10 procent av rektorerna i pott 1 och knappt 20 procent av rektorerna i pott 2 att över hälften av deras förstelärare arbetade på skolan innan de utsågs till förstelärare. Runt fem procent av rektorerna, i både pott 1 och pott 2, svarar att ingen av deras förstelärare arbetade på skolan innan de påbörjade sitt uppdrag.

Diagram 2. Andel skolenheter vars förstelärare arbetade på skolenheten innan de blev förstelärare. Signifikant skillnad mellan pott 1 och pott 2.

Rektorerna i våra intervjuer ser över lag betydande fördelar med att rekrytera internt, om möjligheten finns. Att rekrytera extern personal framför intern förklaras kunna leda till utmaningar för skolledningen. Rektorerna förklarar att en extern rekrytering sänder signaler om att befintlig personal inte är lämplig eller har kompetens nog att ta sig an en sådan tjänst. En respondent uttrycker sig så här:

Jag har aldrig rekryterat förstelärare externt. Det blir så lätt en surdeg på en skola att någon helt plötsligt anställs som förstelärare och jag som skolledare skulle anse att den personen ska leda erfarna. Vad säger det om min egen personal? Indirekt säger det att ingen av er här har kapacitet som förstelärare. Det är ju jättesvår ledarskapsmanöver att rekrytera en förstelärare externt.

En annan respondent poängterar att det faktiskt är en karriärtjänst det handlar om vilket innebär att det i första hand är den egna personalen som rekryteras.

En möjlig konsekvens av extern rekrytering förklaras vara att det kan bli svårt för den nyanställda läraren att få acceptans för sitt uppdrag och roll. Om man i stället väljer att utlysa tjänsten internt uppfattas detta innebära ökade chanser att behålla befintlig personal. Risken att anställa externt uppfattas vara att lärare som är duktiga, välmeriterade och kompetenta försvinner från verksamheten vilket får negativa konsekvenser för skolan.

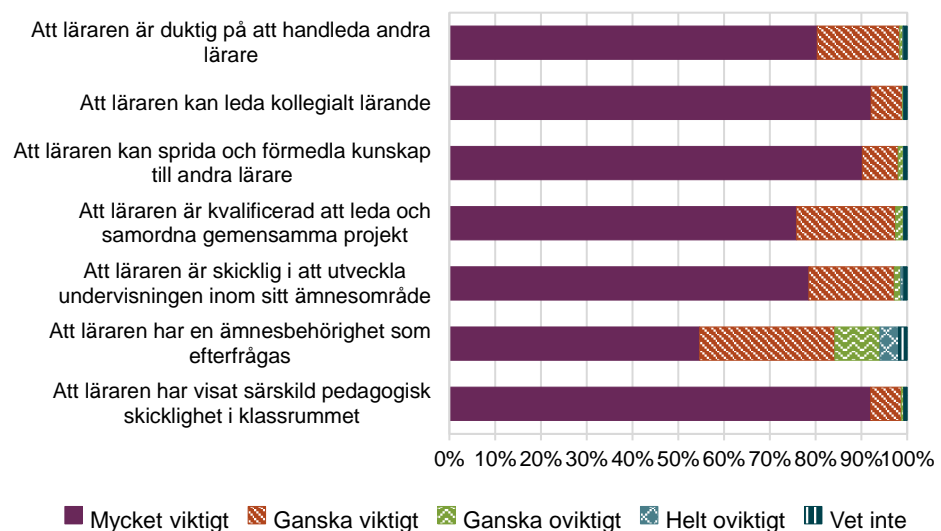
3.6 Viktiga egenskaper hos förstelärare

I enkäten har rektorerna fått rangordna hur viktiga ett antal kompetenser är när de utser förstelärare, oavsett om försteläraren rekryteras internt eller externt.

Diagram 3 visar att det rektorerna rangordnar som mest viktigt är att läraren kan leda kollegialt lärande, att läraren kan sprida och förmedla kunskap till andra lärare samt att läraren har visat särskild pedagogisk skicklighet. Dessa tre kriterier rankas som mycket viktigt av mer än 90 procent av rektorerna.

Det som rektorerna rangordnar som minst viktigt är att läraren har en ämnesbehörighet som efterfrågas. Det är dock inte oviktigt, då 55 procent av rektorerna har rangordnat ämnesbehörighet som mycket viktigt. Det framkommer ingen skillnad mellan förstelärare som anställs till en skolenhet i pott 1 och förstelärare som anställs till en skolenhet i pott 2.

Diagram 3. Hur viktiga är följande kriterier när ni tillsätter förstelärartjänster?

N=695.

3.7 Tre sätt att rekrytera lektorer

På grund av att det krävs en examen på forskarnivå för att kunna bli föremål för en lektorstjänst skiljer sig rekryteringen av lektorer något från hur förstelärare rekryteras. Det finns tre sätt på vilken en skolenhet kan skaffa kompetensen för en lektor:

1. det finns minst en lärare på skolan som har examen på forskarnivå,
2. skolenheten rekryterar en ny lärare som har examen på forskarnivå,
3. skolenheten låter utbilda en lärare så att denne uppnår en examen på forskarnivå.

I våra intervjuer har vi sett exempel på att lektorer tillsatts på samtliga tre sätt. Vår bild är dock att skolenheterna, på samma sätt som för förstelärarna, i första

hand rekryterar lektorer ur den egna personalgruppen. En respondent uttrycker sig så här:

När det gäller lektorerna har vi haft någon lektor [som] har kommit till oss med färdig examen och fått jobb hos oss. Det är en. De andra har gått den långa vägen med samverkansdoktorand och då är ju den rekryteringen inför att man börjar som samverkansdoktorand oerhört viktig så att man är överens om att nu går vi in i detta och vi gör det för eleverna.

Utifrån intervjuerna kan vi inte skaffa oss någon bild av hur vanligt det är att man låter personalen genomgå en forskarutbildning i syfte att anställas som lektor. Men bland de intervjuer vi genomförde var det flera respondenter som erbjöd dessa lösningar.

Utbildningen som erbjuds sker vanligen på deltid och i samband med att läraren fortsätter att undervisa på skolenheten. Det innebär att rekryteringen av lektorer på detta sätt sker på längre sikt eftersom utbildningen tar flera år.

Att låta befintlig personal vidareutbilda sig i syfte att arbeta som lektor efter disputation uppfattas vara ett sätt att behålla duktig personal och se till att de inte försvinner ut ur verksamheten. Det beskrivs också vara en del i en strategi från skolledningen att stärka verksamhetens forskningsanknytning.

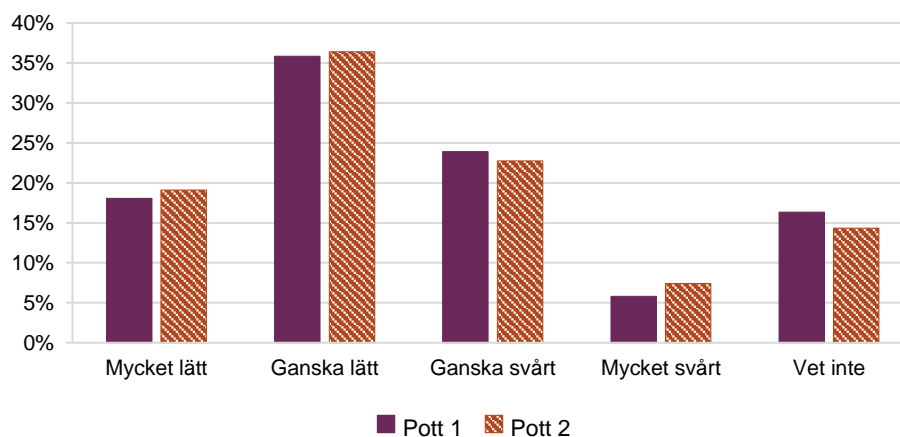
3.8 Var fjärde rektor uppger att löneökningen underlättat rekrytering

I tidigare studier beskrivs svårigheter att rekrytera förstelärare till skolor i utsatta områden.²⁴ Orsakerna kan vara allt ifrån skolans tillgänglighet och läge till skolans socioekonomiska situation. I enkäten frågade vi därför hur lätt eller svårt rektorerna bedömer att det är att rekrytera förstelärare.

Som diagram 4 nedan visar är det ingen skillnad mellan hur rektorer för skolenheter i pott 1 och 2 bedömer möjligheten att rekrytera förstelärare. Av rektorer i pott 1 svarar 54 procent att det är mycket eller ganska lätt att rekrytera förstelärare, medan motsvarande siffra för pott 2 är 55 procent.

²⁴Se exempelvis Statskontoret (2015).

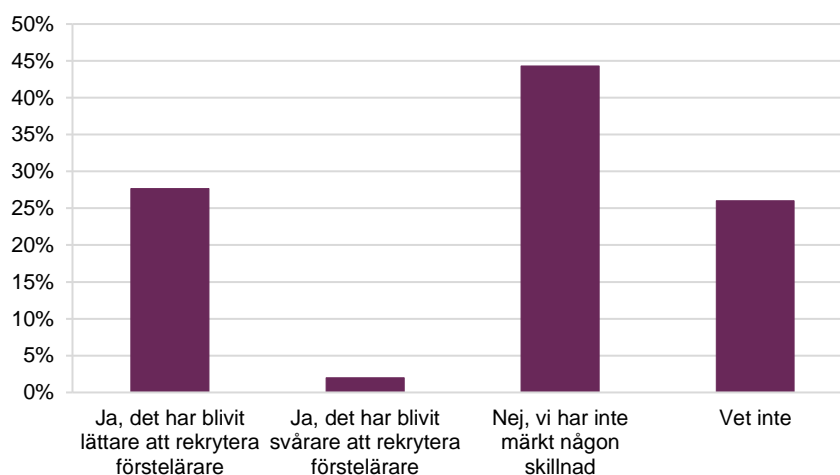
Diagram 4. Hur svårt/lätt är det i dagsläget för er att rekrytera förstelärare?

N pott 1=321, n pott 2=374. Inga signifikanta skillnader mellan pott 1 och pott 2.

Vi ställde också frågan om rektorerna bedömde att införandet av det högre lönepåslaget i pott 2 påverkat möjligheten att rekrytera förstelärare. Som framgår av diagram 5 är det vanligaste svaret att det högre lönepåslaget inte påverkat deras möjlighet att rekrytera förstelärare; 45 procent av rektorerna uppger det.

Diagram 5. Bedömer du att förändringen av statsbidraget, som innebär att förstelärare på skolor med särskilt svåra förutsättningar ska få en löneökning på 10 000 kr/månad, påverkat er möjlighet att rekrytera förstelärare? (Enbart pott 2)

N=374

Vidare uppger drygt en fjärdedel av rektorerna att löneökningen har gjort det lättare att rekrytera förstelärare. Ytterligare en fjärdedel av rektorerna har haft svårt att bedöma om löneökningen har påverkat och har svarat "Vet inte". En möjlig anledning kan vara att rektorn inte rekryterat någon ny förstelärare under perioden.

Ett fåtal, ungefär två procent av respondenterna, svarar att förändringen kan medföra att det blivit svårare att rekrytera.

3.9 Utmaningar med förändringen av statsbidraget

I intervjuerna med huvudmännen är det vissa som tar upp att statsbidragets förändring med lönepåslaget på 10 000 kr/månaden för förstelärare i pott 2 kan få negativa konsekvenser. Bland annat lyfts att lönepåslaget skapar alltför stora löneskillnader dels mellan förstelärare och övriga lärare, dels mellan förstelärare som arbetar på en skolenhet som tillhör pott 1 och som har ett lönepåslag på 5 000 kronor och förstelärare som arbetar på en skolenhet i pott 2 och har ett lönepåslag på 10 000 kronor.

En möjlig negativ konsekvens av stora löneskillnader mellan förstelärare och övriga lärare uppfattas vara en minskad vilja hos övriga lärare att åta sig ytterligare ansvarsuppgifter med hänvisning till den lägre lönen i förhållande till förstelärare. Riksrevisionen har beskrivit liknande missnöje mellan förstelärare och lärarkollegor där det beskrivs att karriärtjänstreformen tillsammans med lärarlönelyftet upplevs ha skapat en uppdelning mellan förste-, ”andre-” och ”tredjelärare”.²⁵ I våra intervjuer lyfts dock fram att en tydlig förankring av förstelärarens uppdrag i organisationen kan motverka negativa reaktioner bland kollegor gällande förstelärarens lönepåslag. Här kan nämnas att det inom ramen för det nationella professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare som riksdagen har beslutat om och som Skolverket fått i uppdrag att genomföra finns förslag som syftar till att öka objektiviteten och transparensen i tillsättningen av förstelärare.²⁶ Förslaget innebär att ett krav för att få statsbidrag enligt förordningen är att de lärare som utses till förstelärare eller lektorer är lärare som inom ramen för professionsprogrammet fått ett beslut om en viss meriteringsnivå. Syftet är att öka legitimiteten för karriärtjänsterna och därmed minska det missnöje och den försämrade sammanhållningen som Riksrevisionen lyfter att karriärstegsreformen har bidragit till.

Vidare finns det huvudmän som uppmärksammar att lönepåslaget på 10 000 kronor för en förstelärare på en skolenhet som är berättigad till pott 2 innebär att löneskillnaderna mellan rektorer samt skolchefer och förstelärare i princip försvinner. Det blir en svår situation när personal med mindre formellt ansvar tjänar lika mycket som ledningen. Så här uttrycker sig två rektorer:

Vi nyttjade inte den potten [pott 2]. Det skapade problem för att en löneökning på 10 000 kr skulle innebära att försteläraren skulle hamna i samma lönenivå som rektorer och biträdande rektor och skapa ett lönepolitiskt problem.

Det driver löner. Det är ett jättebekymmer. En förstelärare som tjänar mer än en biträdande rektor. Det går inte, alltså måste man höja biträdande rektors lön också. Det driver lönerna, men det kanske är tanken jag vet inte.

²⁵ Riksrevisionen (2017).

²⁶ Prop. 2022/23:54.

4. Förstelärares och lektors uppdrag och arbetsuppgifter

I detta kapitel analyseras vilka olika arbetsuppgifter som kan följa av karriärstegen inklusive eventuella skillnader i förstelärares och lektors arbetsuppgifter beroende på skolform och om skolorna ingår i den socioekonomiskt viktade delen eller inte.

Kapitlet inleds med en beskrivning av förstelärarnas uppdrag och arbetsuppgifter. Detta avsnitt utgår i huvudsak från enkätundersökningen till rektorer. Kapitlet avslutas med en redogörelse av lektorernas uppdrag. Detta avsnitt utgår främst ifrån de intervjuer som genomförts med rektorer inom ramen för uppdraget.

I statsbidragsförordningen anges att förstelärares och lektors arbetsuppgifter huvudsakligen ska bestå av undervisning och uppgifter som hör till undervisningen. Enligt Skolverkets föreskrifter om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare avser detta att minst 50 procent av lärarens arbetstid ska bestå av undervisning och uppgifter som hör till undervisningen. Med uppgifter som hör till undervisningen avses enligt föreskriften att läraren

- ensam eller med kollegor planerar och följer upp undervisningen,
- bedömer, betygsätter eller dokumenterar elevers kunskapsutveckling, och
- återkopplar elevers utveckling till elever eller vårdnadshavare.²⁷

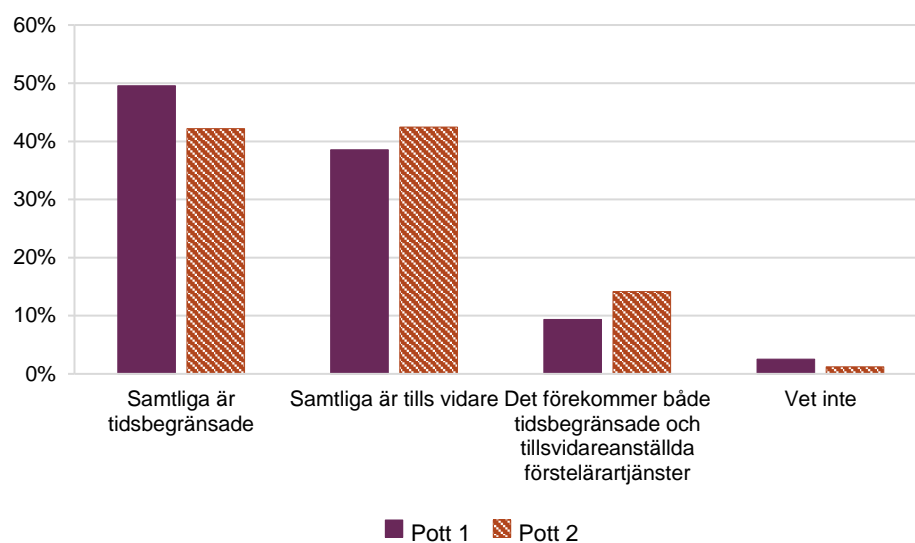
Utöver ovanstående krav har huvudmannen och rektorn stor frihet när det kommer till att bestämma inriktning och omfattning på förstelärarnas uppdrag.

4.1 Något vanligare med tidsbegränsade uppdrag

Det är huvudmannen som bestämmer om de förstelärartjänster som tillsätts ska förordnas som tidsbegränsade uppdrag eller som tillsvidaretjänster. I en av enkätfrågorna fick rektorerna ange om förstelärarna på deras skolenhet hade en tjänst som var tidsbegränsad eller tills vidare. Svaren framgår av diagram 6 nedan.

²⁷ SKOLFS (2020:89).

Diagram 6. Andel tjänster som är tills vidare och tidsbegränsade.

N=695. Signifikant skillnad mellan pott 1 och pott 2.

Av diagram 6 framgår att det på skolenheter i pott 1 är något vanligare att tjänsterna erbjuds som ett tidsbegränsat uppdrag. Ungefär 50 procent av rektorerna för dessa skolenheter anger detta alternativ. Andelen rektorer på skolenheter i pott 1 som svarar att förstelärarna har en tillsvidare tjänst är knappt 40 procent. Resultaten skiljer sig något för skolenheter i pott 2. Här är andelen som har ett tidsbegränsat uppdrag lika stor som andelen med tillsvidare tjänst (42 procent). På skolenheter som tillhör pott 2 är det även vanligare att det förekommer både förstelärare med tidsbegränsade uppdrag och förstelärare med tillsvidare tjänst på samma skola.

Majoriteten av de rektorer som enbart erbjuder tillsvidare tjänster hänvisar i enkäten till en gemensam policy hos huvudmannen. Här nämns att tillsvidare tjänster är viktiga för att skapa kontinuitet i förstelärargruppen och på så vis kunna arbeta långsiktigt med utvecklingsarbetet.

Det finns även rektorer som enbart har förstelärare med tidsbegränsade uppdrag som hänvisar till att huvudmannen har fattat ett gemensamt beslut om att samtliga förstelärareuppdrag ska vara tidsbegränsade.

I intervjuerna och i enkäten framkommer att det främst finns tre anledningar till att ha förstelärartjänsterna, och även lektorstjänsterna, som tidsbegränsade. Ett skäl till tidsbegränsningen förklaras vara att behoven på skolan kan variera från år till år och att då tillsätta tidsbegränsade uppdrag skapar en möjlighet att matcha behov med kompetens. Ett annat är att tidsbegränsade förordnanden möjliggör för fler lärare på skolan att söka förstelärartjänsterna i framtiden. Ett tredje skäl är ett rent ekonomiskt skäl och är en åtgärd för att inte fastna med höga lönekostnader om statsbidraget skulle försvinna. En respondent uttrycker sig så här:

Vi måste parera till exempel om statsbidraget försvinner, vad vi kan sätta för lön. Vi har satt den extra delen på två år [för en lektor]. Det gör vi också på de nyanställda förstelärarna numera. Det gjorde vi inte från början. De har ju väldigt höga löner. Skulle statsbidraget

försvinna skulle det bli en hård ekonomisk smäll i och med att de anställdes med de här lönerna.

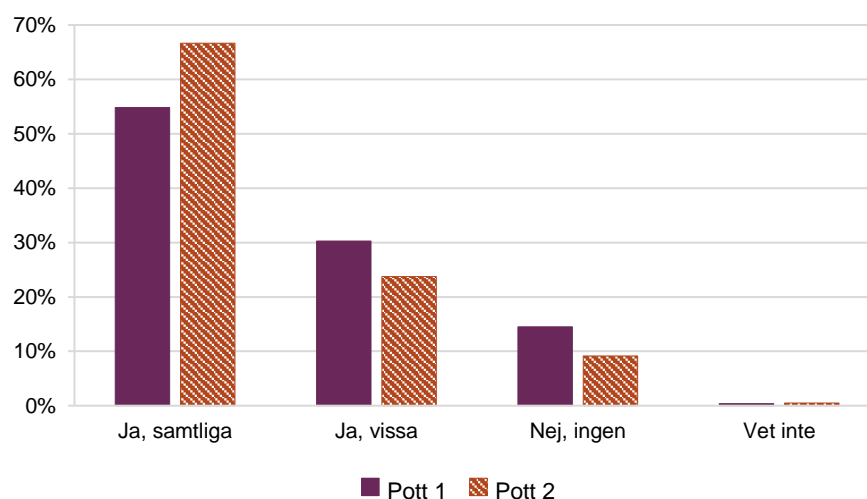
Och en annan så här:

Det är en ekonomisk fråga. Vi har ju inga tankar på att hennes lektorsuppdrag ska vara slut om två år.

4.2 De flesta förstelärare har särskilda arbetsuppgifter utöver undervisning

Som nämnts tidigare finns krav om att minst 50 procent av förstelärarens arbetstid ska bestå av undervisning och uppgifter som hör till undervisningen. Av enkäten till rektorerna framgår att de flesta förstelärare har andra uppgifter än undervisning knutna till sina försteläraryppdrag (se diagram 7 nedan).

Diagram 7. Har förstelärare på din skolenhet andra arbetsuppgifter än undervisning knutna till sina försteläraryppdrag?

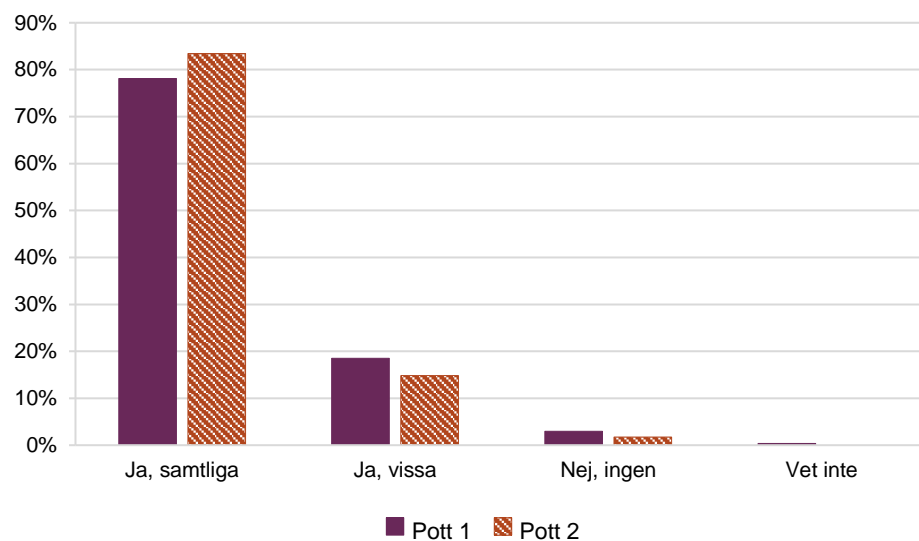
N=695. Signifikanta skillnader mellan pott 1 och pott 2.

På skolenheterna i pott 2 är det något vanligare att samtliga förstelärare har andra uppgifter än undervisning knutna till sina uppdrag. Andelen rektorer i dessa skolenheter som anger detta alternativ är cirka 67 procent, jämfört med 55 procent av rektorerna för skolenheter i pott 1. Vidare svarar ungefär var fjärde rektor att vissa av deras förstelärare har andra arbetsuppgifter utöver undervisning. I skolenheter som tillhör pott 1 är det något vanligare, cirka 15 procent, att ingen förstelärare har andra arbetsuppgifter knutna till sitt försteläraryppdrag än i skolenheter som tillhör pott 2 där nio procent av förstelärarna har motsvarande upplägg.

4.3 Förstelärare har vanligtvis ett särskilt utvecklingsuppdrag knutet till tjänsten

Utifrån enkätundersökningen framgår att det är vanligt att förstelärarna har ett särskilt utvecklingsuppdrag kopplat till sin tjänst. Ungefär 80 procent av rektorerna, både i pott 1 och pott 2, svarar att samtliga av deras förstelärare har ett särskilt uppdrag som är knutet till tjänsten. Knappt en femtedel av respondenterna svarar att vissa av förstelärarna på skolan har ett utvecklingsuppdrag. Ett fåtal, 18 rektorer (motsvarande cirka 3 procent), svarar att ingen av deras förstelärare har ett utvecklingsuppdrag.

Diagram 8. Har förstelärarna på din skolenhet ett utvecklingsuppdrag kopplat till sin tjänst? Uppdelade svar per pott 1 och pott 2.

N=695. Inga signifikanta skillnader mellan pott 1 och pott 2.

Att det är vanligt att förstelärare har olika typer utvecklingsuppdrag har även framgått i tidigare studier. I Skolverkets intervjustudie från 2014 framgick till exempel att förstelärarna i stor utsträckning hade utvecklingsuppdrag som svarade mot behoven som fanns på den egna skolan. I studien framkommer även att många av dessa förstelärare redan hade någon typ av utvecklingsuppdrag innan de tillträdde tjänsten som förstelärare, men att förstelärartjänsten innebar att de kunde arbeta mer fokuserat med uppdraget än tidigare.²⁸ Tydliga utvecklingsuppdrag, tillsammans med tydlig information om uppdraget till hela skolan, har även lyfts som viktigt för att skapa legitimitet för försteläraruppdraget.²⁹

4.3.1 Rektorn har en central roll i utformandet av uppdraget

Tidigare studier av förstelärarreformen visar att det funnits en variation i vem som utformar förstelärarnas uppdrag. I Statskontorets rapport från 2017 framgick till

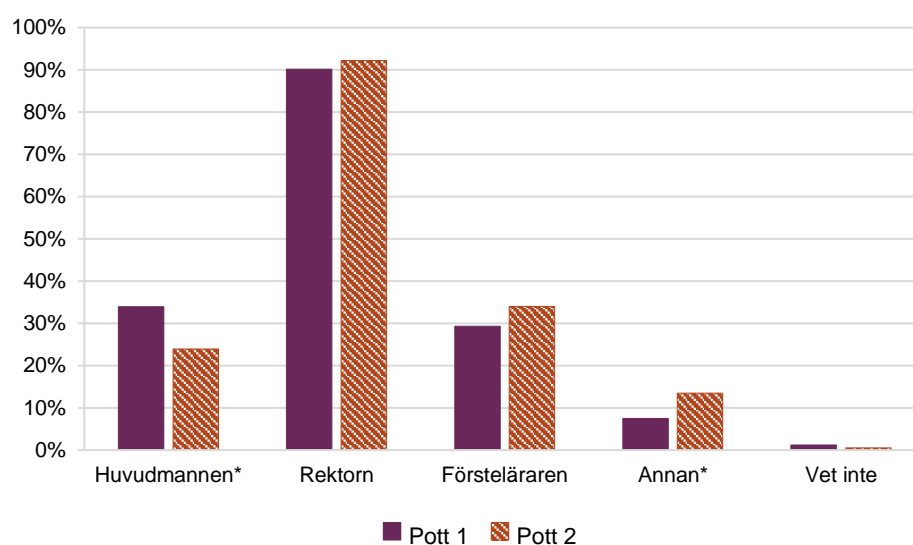
²⁸ Skolverket (2015).

²⁹ Statskontoret (2017).

exempel att vissa huvudmän utarbetat en tydlig plan för hur förstelärarnas uppdrag skulle utformas medan andra överlät till rektorn eller försteläraren att utforma uppdraget.³⁰

Vår undersökning tyder på att rektorn har en viktig roll när det kommer till att utforma förstelärarnas uppdrag. I enkätundersökningen svarar drygt 90 procent av rektorerna, i både pott 1 och pott 2, att de har varit involverade i arbetet med att utforma förstelärarnas uppdrag (se diagram 9 nedan).

Diagram 9. Vem/vilka har utformat utvecklingsuppdraget? (Flera svarsalternativ var möjliga).

N=676, * markerar svarsalternativ med signifikanta skillnader mellan pott 1 och pott 2.

Av svaren går det inte att utläsa några tydliga skillnader mellan pott 1 och pott 2. Det är dock något fler rektorer i pott 1 som anger att huvudmannen varit involverad i att ta fram uppdraget, 34 procent. Motsvarande andel i pott 2 är 24 procent. Ungefär var tredje respondent anger att försteläraren själv varit involverad.

Av diagram 9 framgår att ungefär 10 procent av rektorerna anger alternativet *Annan*. Några exempel på andra funktioner som har deltagit i arbetet som framkommer i fritextsvaren är biträdande rektor, specialpedagog och utvecklingsledare.

I ungefär hälften av fallen (51 procent) har flera av ovanstående funktioner deltagit i arbetet med att utforma utvecklingsuppdraget, men det är också relativt vanligt att bara en av funktionerna utformar uppdraget (49 procent av respondenterna anger detta). I nästan samtliga av dessa fall är rektorn som själv utformat uppdraget.

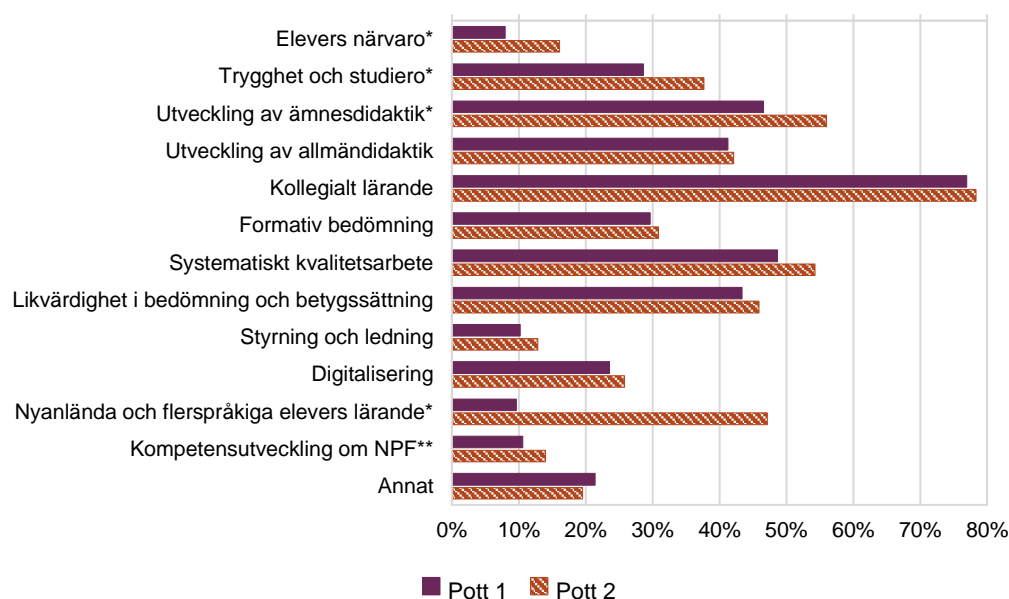
³⁰ Statskontoret (2017).

4.4 Utvecklingsuppdrag inriktas mot kollegialt lärande

Genom försteläraryppdragens fokus på utvecklingsområden får tjänsterna enligt de intervjuade huvudmännen betydelse för det systematiska kvalitetsarbete som syftar till att höja kvaliteten på skolan och den undervisning som bedrivs.

För att ta reda på vad som vanligtvis ingår i förstelärarnas uppdrag har vi i enkätundersökningen frågat om vilka områden som förstelärarnas uppdrag är inriktat mot.

Diagram 10. Vilka områden är förstelärarens utvecklingsuppdrag inriktat mot? Vissa signifikanta skillnader mellan pott 1 och pott 2. Flera svarsalternativ var möjliga.

N Pott 1=309, n pott 2=367, * markerar svarsalternativ med signifikanta skillnader mellan pott 1 och pott 2. ** NPF är en förkortning för neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Som framgår av diagram 10 är det vanligast, både i pott 1 och pott 2, att uppdraget är inriktat mot området *kollegialt lärande*. Nästan 80 procent av rektorerna anger detta alternativ. Även i intervjuerna lyfts det kollegiala lärandet som särskilt centralt i förstelärarnas arbetsuppgifter. En huvudman uttrycker sig så här:

Det kollegiala lärandet och länken mellan lärare och rektor. En framgångsfaktor, det öppnar upp och bidrar på ett bra sätt. Det är det kollegiala.

Att många försteläraryppdrag syftar till att utveckla det kollegiala lärandet stämmer väl överens med den bild som framkommit i tidigare studier.³¹ Andra vanliga utvecklingsområden är enligt enkäten ämnes- och allmändidaktik, systematiskt kvalitetsarbete samt likvärdighet i bedömning och betygssättning.

Skolenheterna i pott 2 utmärker sig dock på så vis att det är mer vanligt att förstelärarnas uppdrag i dessa skolor är inriktade mot områdena nyanlända och

³¹ Se till exempel Statskontoret (2017) och IFAU (2019).

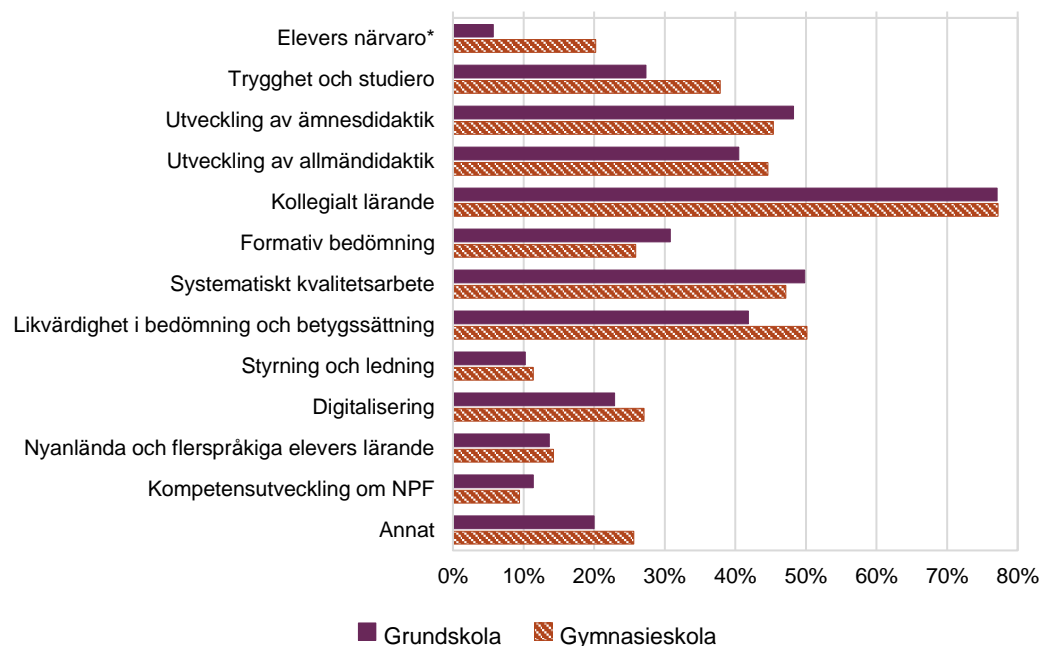
flerspråkiga elevers lärande, elevers närvaro, trygghet och studiero samt utveckling av ämnesdidaktik.

Ungefär 20 procent av rektorerna anger alternativet *Annat*. Ett vanligt exempel på ett område som nämns här är Språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt (SKUA). Andra exempel är kooperativt lärande, lärmiljö, internationalisering, rörelse och hälsa samt att utveckla samverkan med elevhälsa. Rektorerna svarar även att förstelärarnas uppdrag är inriktat mot att utveckla undervisningen inom ett särskilt ämne.

4.4.1 Liknande inriktning i grund- och gymnasieskolan

Vi har undersökt om utvecklingsuppdragens inriktning skiljer sig åt beroende på om förstelärarna arbetar på en grund- eller gymnasieskola. I diagram 11 nedan redovisas resultatet.

Diagram 11. Vilka områden är förstelärarens utvecklingsuppdrag inriktat mot? Uppdelat mellan grundskola och gymnasieskola. Flera svarsalternativ var möjliga

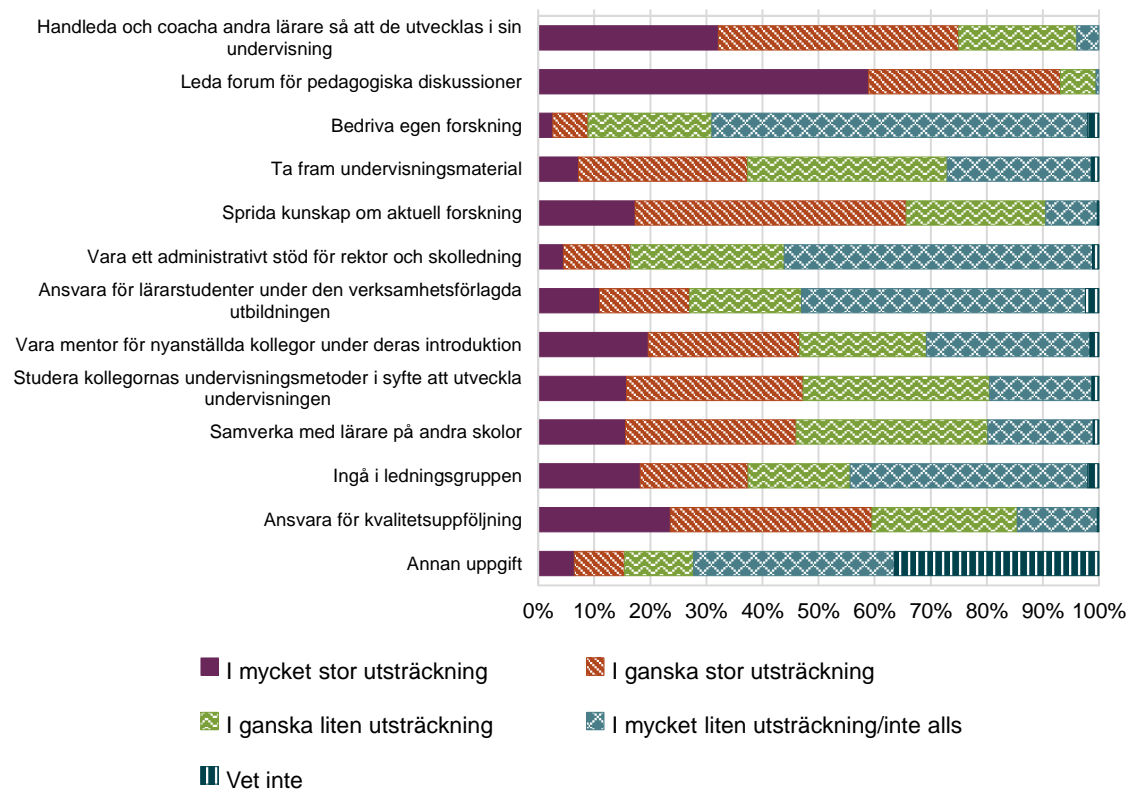
N grundskola=480, N gymnasieskola= 215, * markerar svarsalternativ med signifikanta skillnader.

Inriktningen på förstelärarnas uppdrag skiljer sig inte mycket åt mellan grund- och gymnasieskolan. Uppdrag med fokus på kollegialt lärande är till exempel vanligast både i grund- och gymnasieskolan. Några skillnader går dock att utläsa, framför allt gällande området elevers närvaro. Här är det 20 procent av rektorerna i gymnasieskolan som anger att förstelärarnas uppdrag är inriktat mot detta område, jämfört med sex procent i grundskolan.

4.5 Arbetsuppgifterna handlar till stor del om att stötta kollegor

För att ta reda vilka faktiska uppgifter som förstelärarna arbetar med fick rektorerna i enkäten svara på i vilken utsträckning ett antal olika uppgifter ingick i förstelärarnas uppdrag. En sammanställning av svaren redovisas i diagram 12 nedan.

Diagram 12. I vilken utsträckning ingår följande uppgifter i era förstelärares uppdrag?

N=695

Av diagrammet framgår att uppdragen som flest förstelärare utför i mycket stor eller stor utsträckning handlar om stöd till kollegor exempelvis i form av att leda pedagogiska forum, handleda och coacha andra lärare samt sprida kunskap om aktuell forskning. Det är också relativt vanligt att försteläraren ansvarar för kvalitetsuppföljning. Det är mindre vanligt att försteläraren har arbetsuppgifter som att bedriva egen forskning, ta fram undervisningsmaterial eller vara ett administrativt stöd för rektor och skolledning. Ungefär 15 procent av rektorerna anger att deras förstelärare i ganska eller mycket stor utsträckning arbetar med *Annan uppgift*. Exempel på arbetsuppgifter som nämns är att driva arbetet i Samverkan för bästa skola (SBS), vara arbetslagsledare samt att planera och leda arbetet på studiedagar. Vid en jämförelse mellan förstelärarnas arbetsuppgifter i pott 1-skolenheter och pott 2-skolenheter framträder inga större skillnader. En skillnad är att det är något fler förstelärare verksamma i skolenheter som tillhör

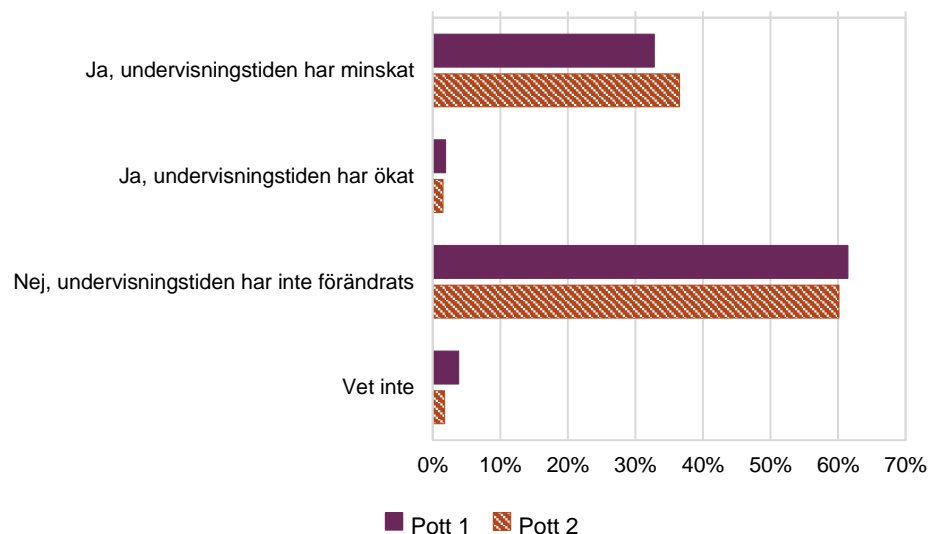
pott 2 som ansvarar för kvalitetsuppföljningen än förstelärare verksamma i skolenheter som tillhör pott 1. (Se tabell 21 och tabell 22 i bilaga 1 för en jämförelse mellan potterna.)

Vi har även undersökt om arbetsuppgifterna för förstelärare i grundskolan skiljer sig åt jämfört med de som arbetar i gymnasieskolan (se tabell 23 och tabell 24 i bilaga 1). Inte heller här går det att se några tydliga skillnader. Det är dock något vanligare att förstelärare i grundskolan ingår i ledningsgruppen och att de ansvarar för kvalitetsuppföljningen jämfört med förstelärare i gymnasieskolan.

4.6 De flesta förstelärare undervisar i samma omfattning som tidigare

Som vi har nämnt tidigare behöver förstelärarna och lektörerna lägga minst 50 procent av sin arbetstid på undervisning för att huvudmannen ska kunna få statsbidrag för lönetillägget. I vår enkät har vi ställt en fråga om lärarnas nya uppdrag som förstelärare inneburit att den utnämnda lärarens undervisningstid har förändrats, se diagram 13 nedan.

Diagram 13. Har försteläraryuppgifterna inneburit att förstelärarnas tid att bedriva undervisning förändrats?

N Pott 1=321, n pott 2=374. Signifikanta skillnader mellan pott 1 och pott 2.

Som framgår av diagram 13 anger ungefär 60 procent av rektorerna att förstelärarnas undervisningstid är densamma som innan de blev förstelärare. Detta gäller både rektorer för skolenheter i pott 1 och pott 2. Samtidigt svarar drygt en tredjedel att undervisningstiden för förstelärarna har minskat i och med lärarens nya uppdrag. Ett fåtal, ungefär 2 procent, anger tvärtom att förstelärarnas undervisningstid har ökat jämfört med innan de tillsattes som förstelärare.

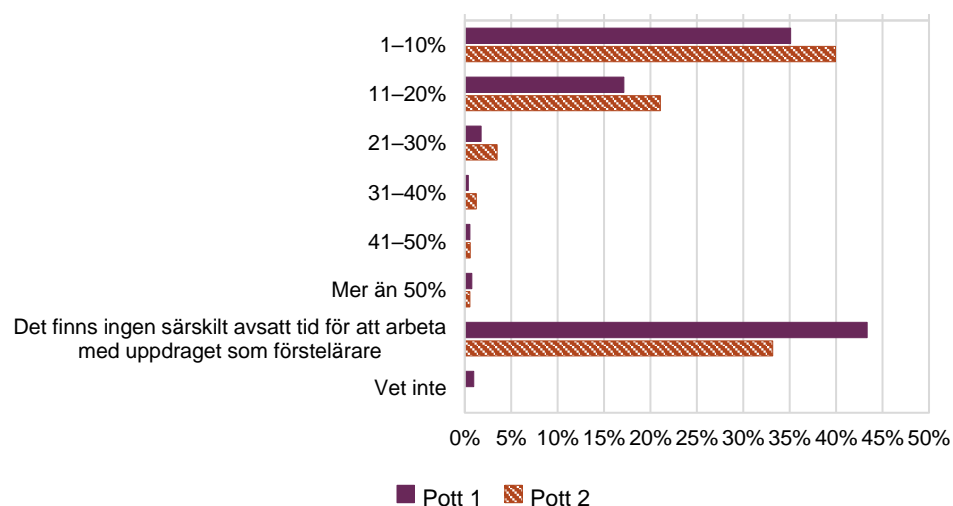
Även om det inte rör sig om några större skillnader är det något vanligare att undervisningstiden har minskat för förstelärare som arbetar i skolenheter som tillhör pott 2. 37 procent av rektorerna för dessa skolenheter anger detta alternativ jämfört med 34 procent av rektorerna i skolenheter som tillhör pott 1.

4.6.1 De flesta förstelärare har avsatt tid för sina uppdrag

I flera tidigare studier har det framkommit att förstelärare anser att det är viktigt att få särskilt avsatt tid för att genomföra sitt uppdrag.³² I Skolverkets rapport från 2015 svarade ungefär hälften av lärarna att de hade fått avsatt tid för sitt uppdrag. Vanligast var en nedsättning på 1–10 procent. I IFAU:s studie från 2019 framgick att det var knappt 40 procent av förstelärarna som fått avsatt tid för sitt uppdrag. Även här var det mest vanligt med en nedsättning på 1–10 procent.

Resultaten i vår studie indikerar att det är något fler förstelärare som har en nedsättning i tid, framför allt i pott 2 (se diagram 14 nedan).

Diagram 14. Hur stor andel av tjänsten är generellt avsatt för förstelärarna att arbeta med sitt uppdrag som förstelärare?

N Pott 1=321, n pott 2=374. Inga signifikanta skillnader mellan pott 1 och pott 2.

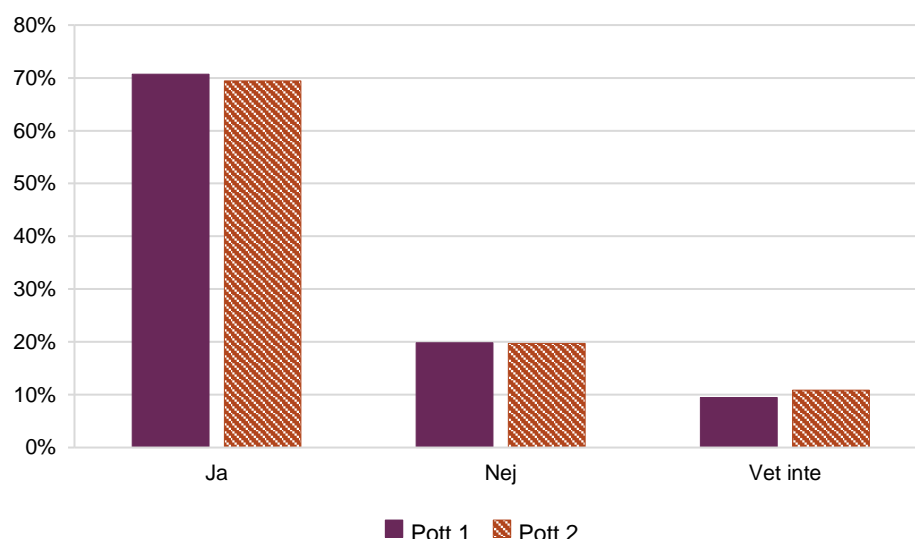
Av diagrammet framgår att det är något vanligare att förstelärare i skolenheter som tillhör pott 2 har avsatt tid för att arbeta med sitt uppdrag som förstelärare. I pott 1 anger 43 procent av rektorerna att försteläraren inte har någon avsatt tid, medan motsvarande andel för rektorerna i pott 2 är knappt 35 procent. Vidare anger 21 procent av rektorerna i pott 2 att förstelärarna har 11–20 procent avsatt för uppdraget jämfört med 17 procent av rektorerna i pott 1. Även om en majoritet av rektorerna i både pott 1 och pott 2 svarar att deras förstelärare har särskild avsatt tid för att genomföra sitt uppdrag verkar det alltså vara något fler förstelärare i skolenheter i pott 2 som har en nedsättning i tid och dessa verkar dessutom ha något mer tid avsatt jämfört med förstelärare på skolenheter i pott 1.

³² Se till exempel Skolverket (2015) och IFAU (2019).

Det kan tyckas motsägelsefullt att en majoritet av förstelärarna har avsatt tid av sin tjänst för att genomföra sitt uppdrag samtidigt som drygt 60 procent av rektorerna anger att förstelärarnas undervisningstid inte förändrats i och med deras nya uppdrag (se resultat i diagram 13). I Skolverkets studie från 2015 framkommer dock att många förstelärare redan hade någon typ av utvecklingsuppdrag innan de tillträdde tjänsten som förstelärare, men att förstelärartjänsten innebar att de kunde arbeta mer fokuserat med uppdraget än tidigare.³³ Ett utvecklingsuppdrag knutet till deras förstelärartjänst behöver i dessa fall därmed inte nödvändigtvis betyda att undervisningstiden förändrats.

Rektorerna fick i enkäten även svara på om de bedömer att den tid som avsatts för förstelärarnas uppdrag är tillräcklig för att förstelärarna ska kunna genomföra sitt uppdrag. Svaren framgår i diagram 15 nedan.

Diagram 15. Bedömer du att den tid som avsatts är tillräcklig för att förstelärarna ska kunna genomföra sitt uppdrag?

N=695. Inga signifikanta skillnader mellan pott 1 och pott 2.

De flesta av de svarande rektorerna i både pott 1 och pott 2 (ungefär 70 procent) anser att den tid som är avsatt är tillräcklig för att förstelärarna ska kunna genomföra sitt uppdrag. Samtidigt bedömer nästan 20 procent av respondenterna att förstelärarna skulle behöva ha mer tid avsatt för att kunna genomföra sitt uppdrag. Några av de rektorer som svarar nej hänvisar till att det finns ett centralt beslut på huvudmannanivå om att förstelärare inte ska ges nedsättning i tjänst. En annan anledning uppges vara att det ofta är de skickligaste lärarna som blir förstelärare och att rektorerna därför vill att dessa ska undervisa så mycket som möjligt. Åter andra menar att det är en ekonomisk fråga, att de inte har möjlighet att avsätta mer tid i och med att förstelärarnas undervisningstid skulle behöva ersättas av en annan ny lärare.

³³ Skolverket (2015).

Den ekonomiska problematiken utvecklas i intervjuerna med huvudmän. Det handlar om svårigheter att frigöra tjänstutrymme för förstelärarna att vid sidan av undervisningen arbeta med sina utvecklingsuppdrag. Anledningen är de kostnader som uppstår för att ersättningsrekrytera. Förstelärarna får därmed inte tillräckligt med tid till att arbeta med de utvecklingsuppdrag och det kollegiala lärande som ligger inom ramen för deras tjänster. En respondent uttrycker sig så här:

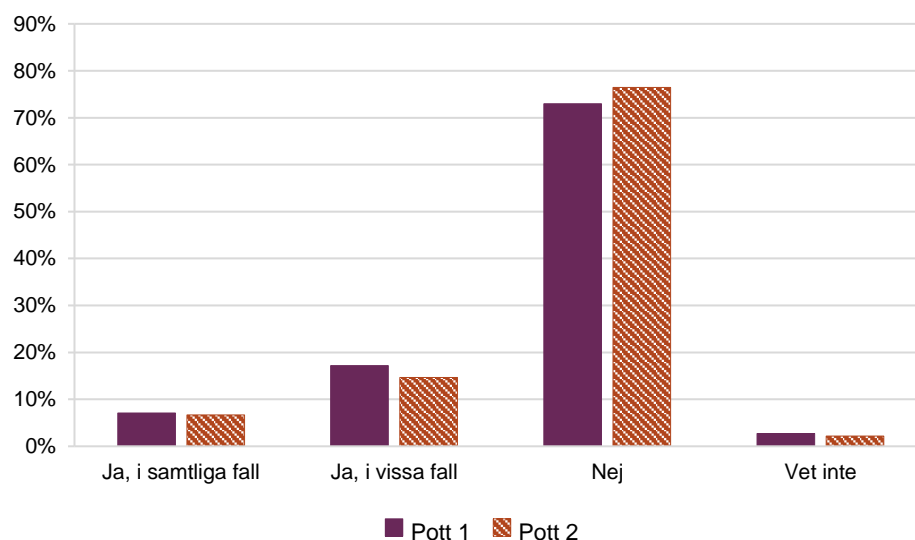
Nackdelen är hur man väljer att lägga de här pengarna. Vi säger 10 000 som vi har, det skulle vara bättre att man kunde lägga 5 000 på läraren och sedan 5 000 i stället gå till nedsättning i tjänsten. Så att de får en möjlighet att kunna arbeta med det här på sin ordinarie arbetstid. En lärare sa "När ska jag få tid att arbeta med mitt förstelärarskap?"

Och en annan respondent uttrycker:

Vad man skulle kunna ha gjort är att man kanske skulle kunna fått ersättning även för då nedsättningen i tid. Har du en förstelärare så kan det fortfarande vara problematiskt att ge den personen tid. Det blir ju en merkostnad om någon annan ska driva den undervisningen som den personen normalt gör... Det ger ju egentligen ingen möjlighet att organisera skolutvecklingsarbetet för du får ju inga andra pengar när du väljer att plocka bort de lärarna ur sin undervisning... Ska man få ut maximalt av dem så medför det ju en extra kostnad också i det att man behöver ge dem nedsättning i tid. I mitt område, skulle jag ge alla mina förstelärare 20 procent i nedsatt tid, så är det över en tjänst, som ska ersättas.

Av diagram 16 nedan framgår att de flesta rektorer inte ersättningsrekryterar. Detta skulle kunna förklaras av att det innebär en utökad kostnad att rekrytera ytterligare lärare, och denna kostnad täcks inte av bidraget vilket endast finansierar löneökningen för försteläraren.

Diagram 16. Har ni rekryterat lärare för att ta över den undervisning som försteläraren inte utför?

N=695. Inga signifikanta skillnader mellan pott 1 och pott 2.

4.7 Lektorernas uppdrag och arbetsuppgifter

I intervjuerna med rektorerna om lektorerna och vad de utför för arbetsuppgifter inom ramen för sitt uppdrag, framkommer en rad olika typer av arbetsuppgifter. Undervisning är något som samtliga lektorer arbetar med, i större eller mindre omfattning. Det finns lektorer som undervisar i princip heltid, med en nedsättning som omfattar ungefär 5–10 procent, Andra lektorer har ett upplägg där de är involverade i större utvecklingsprojekt, samarbeten eller jobbar mer på en central funktion som gör att deras nedsättning i undervisningstid är närmare 50 procent.

Ett flertal av respondenterna framhåller att det är viktigt att lektorerna fortsätter att undervisa, detta för att eleverna ska få del av deras djupa kunskaper i ett specifikt ämne och få chans att tillgodogöra sig de metodologiska kunskaperna. Vissa respondenter menar att den andel av tjänsten som lektorerna enligt kraven behöver undervisa är för stor och önskade att lektorerna kunde nyttjas mer centralt för att driva övergripande utvecklingsprojekt.

Det finns lektorer som uppges ha stor frihet i hur de kan lägga upp sin yrkesroll. Flera intervjupersoner redogör för hur lektorn själv planerar sitt arbete och lägger fram hur hen har tänkt genomföra sitt uppdrag som lektor. Ett annat upplägg är att styrningen sker ovanifrån, från skolledningen, som i sin uppdragsbeskrivning ställer krav på vad lektorn ska göra inom ramen för sitt uppdrag.

En vanlig orsak till att rektorer anställt en lektor är att de vill knyta an till forskning och att stärka det forskningsbaserade arbetssättet genom den kompetens som lektorn har genom sin utbildning. Lektorerna förklaras ha goda kunskaper i ämnet de disputerat i, men även i vetenskapliga metoder, samt att jobba med frågeställningar och analys.

Lektorernas kompetens uppges ofta nyttjas i olika utvecklingsuppdrag. Utvecklingsarbetet kan röra ett specifikt ämne, företrädesvis det ämne som lektorn hade disputerat i, men kan även omfatta flera ämnen. Om lektorn exempelvis har doktorerat i fysik kan den arbeta med att utveckla naturvetenskapliga ämnen. Det är vanligt att lektorerna är involverade i det systematiska kvalitetsarbetet, och även att skolans systematiska kvalitetsarbete utgör grunden för vilka uppdrag lektorn tilldelas.

Då lektorerna används flitigt i utvecklingsarbetet, både inom olika ämnen och i mer generella utvecklingsinsatser hos huvudmännen, är det många lektorer som får en ledande roll. Det uppges inte vara ovanligt att lektorn ges ansvar för att leda ämneslag eller olika utvecklingsprojekt. Lektorerna leder även utbildningar för kollegor och kan i vissa fall driva det kollegiala lärandet hos huvudmannen. I detta kan lektorn även få en coachande roll gentemot sina kollegor.

Flera av lektorerna uppges ansvara för kontakten med universitet/högskolor och förväntas hålla sig uppdaterade i forskning samt att sprida denna kunskap vidare inom kollegiet. Hur detta sker ser olika ut på skolorna beroende på skolans förutsättningar. En del lektorer har ett nära samarbete med universitet och högskolor och bedriver även egen forskning inom ramen för sitt lektorsuppdrag.

Några respondenter beskriver sina lektorer som väldigt drivna och att de bidrar till att inspirera eleverna. I flera fall verkar det vara en personlig egenskap hos den enskilde lektorn som i den givna situationen förmår att inspirera sina elever. Det är helt enkelt rätt person på rätt plats. En lektor som arbetar på en skola där det finns stora utmaningar beskrivs till exempel som en inspirerande och driven lärare som trots skolans utmaningar och elevantalet förmår att inspirera eleverna att studera (matematik) och att få eleverna att söka stipendier. En annan lektor som arbetar på en skola med bättre förutsättningar (studiemotiverade elever) beskrivs som en förebild och inspiratör. Genom sin erfarenhet av högre studier kan hen undervisa sina elever på ett sätt som förbereder dem för fortsatta studier efter gymnasiet. Att ha en anställd lektor förklaras här vara en förutsättning för att skolan ska kunna attrahera elever som vill forska så småningom.

Den bild som framkommer i våra intervjuer är att lektorerna som arbetar i en skola där det är en stabil personalgrupp (med låg omsättning av personal) och ett gott samarbete, bra arbetsmiljö och flera lektorer verksamma i skolan eller kommunen har bättre förutsättningar att kunna nyttja sin särskilda kompetens kopplat till lektorskapet. Lektorer som arbetar på en skola med mindre gynnsamma förutsättningar, med exempelvis upprepade rektorsbyten, avsaknad av lektorskolligor eller där behoven hos eleverna är stora kan ha svårare att använda sig av och lära ut vetenskapliga metoder.

5. Nyttjandet av statsbidraget och förändring i antal förstelärartjänster

I det här kapitlet följer vi upp tilldelningen och nyttjandet av statsbidraget samt hur antalet förstelärare har förändrats på skolenheter. Analysen innefattar hur det nya samlade statsbidraget för karriärsteg har nyttjats för bidragsåren 2020/21 till 2022/23.³⁴ Nyttjandet av det samlade statsbidraget jämförs också med nyttjandet för bidragsåret 2019/20, det vill säga året före införandet av pott 2. Vidare undersöks hur antalet förstelärare har förändrats mellan 2019/20 till 2022/23 samt hur de, inom det samlade statsbidraget, fördelar sig mellan bidragets båda pottar. Data i detta avsnitt baseras på de förstelärare som huvudmän har rekviderat statsbidrag för.³⁵

5.1 Tilldelning bidragsramen

Det nya samlade statsbidraget uppgår till totalt 1 852 miljoner kronor år 2023, varav 410 miljoner går till skolor med särskilt svåra förutsättningar.³⁶ Totalt har 1 048 huvudmän en ram i statsbidraget för karriärtjänster under bidragsåret 2022/23. Vissa har bidragsram endast i pott 1, vissa i båda pottarna och vissa endast i pott 2, vilket innebär att de endast har skolenheter som bedöms ha särskilt svåra förutsättningar med beaktande av elevernas socioekonomiska bakgrund.

5.1.1 Ovanligt att enskilda huvudmän tilldelas medel ur pott 2

Av tabell 8 framgår att 80 procent av huvudmännen har bidragsram endast i pott 1, att 4 procent har bidragsram endast i pott 2, och att 16 procent har bidragsram både i pott 1 och 2.

Medan de offentliga huvudmännen fördelar sig relativt jämnt mellan pottarna har nästan samtliga (94 procent) av de enskilda huvudmännen bidragsram endast i pott 1. Det innebär att dessa huvudmän inte har någon skolenhet som bedöms ha särskilt svåra förutsättningar med beaktande av elevernas socioekonomiska bakgrund.

³⁴ För bidragsåret 2022/23 finns data endast för höstterminen.

³⁵ Det är möjligt för skolenheter att ha förstelärare anställda utan att söka statsbidrag för dem, men det är ovanligt. Enkätstudien visar att över 90 procent av skolenheterna har sökt statsbidrag för samtliga av sina förstelärare. Det finns ingen skillnad mellan pottarna i vilken utsträckning det på skolenheterna finns förstelärare som det inte söks statsbidrag för.

³⁶ De tidigare statsbidragen uppgick årligen tillsammans till 1 513 miljoner kronor för bidragsåret 2019/20

Tabell 8. Antal och andel huvudmän som har tilldelning från pott 1 och pott 2. Bidragsår 2022/23.

Huvudman	Offentliga	Enskilda	Total
Endast pott 1	144 (47 %)	691 (94 %)	835 (80 %)
Har Pott 2	165 (53 %)	48 (6 %)	213 (20 %)
<i>Varav både pott 1 och pott 2</i>	<i>164 (53 %)</i>	<i>10 (1 %)</i>	<i>174 (16 %)</i>
<i>Varav endast pott 2</i>	<i>1 (0 %)</i>	<i>38 (5 %)</i>	<i>39 (4 %)</i>
Total	309 (100 %)	739 (100 %)	1 048 (100 %)

5.1.2 Över 90 procent av tillgängliga medel i pott 2 tilldelas offentliga huvudmän

De offentliga huvudmännen är i genomsnitt betydligt större än de enskilda med fler skolenheter och fler elever. 80 procent av de enskilda huvudmännen har endast en skolenhet. Eftersom ramtilldelningen är proportionerlig mot antalet elever hos en huvudman tilldelas de offentliga huvudmännen 83 procent av den tillgängliga totala ramen för bidraget. I pott 1 tilldelas de offentliga huvudmännen 81 procent av bidragsramen och i pott 2 tilldelas de 91 procent. Det innebär att nästan samtliga medel i pott 2 går till offentliga huvudmän. Detta framgår av tabell 9 nedan:

Tabell 9. Andel av bidragsramen som går till respektive huvudmannatyp. Bidragsår 2022/23

Huvudman	Pott 1	Pott 2	Totalt
Offentliga huvudmän	81 %	91 %	83 %
Enskilda huvudmän	19 %	9 %	17 %

5.2 Nyttjande av medel

5.2.1 Offentliga huvudmän nyttjar pottarna i högre utsträckning

För både de offentliga och enskilda huvudmännen är nyttjandegraden högre i pott 1 än i pott 2. De offentliga huvudmännen har en högre nyttjandegrad än de enskilda inom både pott 1 och pott 2. Skillnaden i nyttjandegrad är dock större i pott 2 där de enskilda huvudmännens nyttjande är 12 procentenheter lägre än de offentliga huvudmännens, jämfört med 3 procentenheters skillnad i pott 1. Tabell 10 nedan visar nyttjandegraden för statsbidragets två pottar uppdelat på offentlig och enskild huvudman.

Tabell 10. Nyttjandegrad bland offentliga och enskilda huvudmän. Bidragsperiod 2022/23.

Huvudman	Pott 1	Pott 2	Total
Offentliga	85 %	80 %	83 %
Enskilda	81 %	67 %	80 %
Total	84 %	79 %	83 %

Ungefär 20 procent av huvudmännen har inte sökt något statsbidrag alls för karriärsteg. Av dessa är 95 procent enskilda huvudmän.

5.2.2 Lägre nyttjandegrad för pott 2 än pott 1

Av de totalt 1,8 miljarder kronor som finns i bidraget 2023 återfinns 410 miljoner kronor i ramen till pott 2. Det innebär att 22 procent av bidraget är reserverat till pott 2.

Som tabell 11 nedan visar har nyttjandegraden legat stabilt över tid för pott 1, på 83 procent, med en ökning till 84 procent för bidragsåret 2022/23. För pott 2 var nyttjandegraden under första bidragsåret 2020/21 71 procent.³⁷ Därefter har nyttjandegraden för pott 2 ökat och var för bidragsåret 2022/23 79 procent. En möjlig förklaring till den lägre nyttjandegraden i pott 2 under det första bidragsåret är att tiden från att medlen fördelades till att förstelärartjänsterna skulle rekvireras var kort. Det kan därför ha varit svårt för skolenheter som fått fler förstelärartjänster till sitt förfogande att hinna rekrytera i motsvarande omfattning.

Tabell 11. Nyttjandegrad för bidragsperiod 2020/21, 2021/22 samt 2022/23.

Pott	2020/21	2021/22	2022/23
Pott 1	83 %	83 %	84 %
Pott 2	71 %	77 %	79 %
Total	81 %	82 %	83 %

5.2.3 Högre nyttjande i pott 2 än motsvarande statsbidrag före 2020

Nyttjandegraden i pott 2 är idag högre än i motsvarande statsbidrag som fanns 2019/20 riktade till skolenheter med särskilt svåra förutsättningar, det vill säga före införandet av det nya, samlade statsbidraget för karriärsteg. Även om det nya och de gamla bidragen inte är helt och hållet jämförbara vad gäller huvudmäns villkor, kan vi konstatera att de tidigare statsbidrag som riktade sig till skolor med svåra förutsättningar hade en lägre nyttjandegrad, på 72 procent (statsbidrag för

³⁷ Nyttjandegraden var lägre i pott 2 under höstterminen 2020, vilket var den första bidragsomgången.

skolledare och extra karriärtjänster) respektive 71 procent (statsbidraget för karriärsteg i utanförskapsområden).³⁸

5.2.4 De minsta huvudmännen nyttjar statsbidraget i lägre grad

För nyttjandegraden för hela statsbidraget (både pott 1 och pott 2), framgår inget tydligt linjärt samband mellan storlek på huvudmannen och hur stor del av bidraget som nyttjas. För huvudmän som har fler än 500 elever finns inte några större skillnader i nyttjandegrad.

De minsta huvudmännen, med en elevstorlek under 100, har ett betydligt lägre nyttjande än övriga huvudmän. Här ska tilläggas att enskilda och offentliga huvudmän skiljer sig åt i elevantal; 96 procent av huvudmännen med elevantal under 500 är enskilda.

Vid en jämförelse mellan potterna framträder skillnader. Förhållandena i pott 1 speglar de förhållanden som råder för statsbidraget totalt. I pott 2 finns inget tydligt mönster. Här är exempelvis nyttjandegraden högre i gruppen med 100–199 elever än i gruppen 500–1499 elever. Vidare är nyttjandegraden för pott 1 genomgående högre för pott 1 än pott 2, det vill säga i varje storleksintervall.

I tabell 12 nedan redovisas nyttjandegraden för huvudmän uppdelat efter storlek. Storlek definieras här utifrån antalet elever som huvudmannen har och huvudmännen har delats in i sex grupper.

Tabell 12. Nyttjandegrad för huvudmän uppdelat på huvudmannens storlek, mätt i antal elever. Avser nyttjande för bidragsåret 2022/23.

Storlek (elevantal)	Pott 1		Pott 2		Total	
	Nyttjande	Huvudmän	Nyttjande	Huvudmän	Nyttjande	Huvudmän
Under 100	47 %	252	49 %	11	47 %	263
100–199	69 %	168	63 %	15	69 %	182
200–499	80 %	216	72 %	15	80 %	227
500–1 499	86 %	155	53 %	37	83 %	158
1 500–4 999	86 %	142	64 %	75	84 %	142
Över 5 000	86 %	76	78 %	60	85 %	76

5.2.5 Skolenheter i pott 2 skiftar mellan bidragsåren

Som beskrivits i kapitel 2 tar Skolverket varje bidragsår fram en ny bidragsram för pott 2. Denna kan därför rymma olika skolenheter från ett bidragsår till ett annat. Under de tre bidragsår som pott 2 har funnits har potten omfattat ungefär 640 skolenheter. För varje bidragsår har omkring 90 skolenheter ersatts. Ungefär

³⁸ Egna beräkningar baserade på rekvisitioner för bidragsåret 2019/20. Nyttjandegraden är beräknad genom att dividera summan av rekvirerade medel med de tillgängliga medlen, för varje bidrag.

hälften av de skolenheter som inte längre ingår i pott 2 har upphört, antingen för att de omorganiserats och slagits ihop med en annan skolenhet eller för att de har lagts ned.³⁹

Samtidigt har andra skolenheter varit fortsatt aktiva men fallit ur bidragsramen för pott 2 från ett år till ett annat. För bidragsåret 2021/22 föll ungefär 40 skolenheter ur, och för bidragsåret 2022/23 var det närmare 60 skolenheter. Vidare har uppemot 10 skolenheter växelvis ingått i bidragsramen under åren (det vill säga ingått första bidragsåret 2020/21, utgått under 2021/22 och ingått återigen 2022/23).

5.3 Förändring av förstelärartjänster

5.3.1 Större ökning i antal förstelärare på pott 2-skolenheter

Ett syfte med den socioekonomiskt viktade delen var att öka antalet förstelärare på skolenheter med särskilt svåra förutsättningar med beaktande av elevernas socioekonomiska bakgrund. För att göra en bedömning om det har blivit fler förstelärare på pott 2-skolenheter har vi jämfört antalet förstelärare som under bidragsåret 2019/20 fanns på de skolenheter som kom att ingå i pott 2 bidragsåret 2020/21.

I tabell 13 nedan framgår antalet förstelärare på skolenheter uppdelat på pott 1 och pott 2 för bidragsåren 2019/2020 till 2022/2023.

Tabell 13. Antal förstelärare på skolenheter bidragsåren 2019/20–2022/23. Baserat på antalet som det sökts statsbidrag för den 15 oktober respektive bidragsår.

Pott	Före det nya statsbidraget	Efter det nya statsbidraget			
	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	Möjliga tjänster i bidraget
Pott 1	13 972	14 413	14 610	14 510	16 964
Pott 2	1 593 ¹	1 734	1 937	1 938	2 411
Totalt	15 565	16 147	16 547	16 448	19 375

¹ Baserat på de skolenheter som var pott 2-skolenheter för bidragsåret 2020/21.

Statistiken visar att det totala antalet förstelärare ökade med ungefär 4 procent (582) från 2019/20 till 2020/21. För skolenheter i pott 1 ökade antalet förstelärare med ungefär 3 procent (441) och för skolenheter i pott 2 med 9 procent (141).⁴⁰ Efter 2020/21 har endast mindre förändringar skett i antalet förstelärare i pott 1. I pott 2 ökade antalet förstelärare med 12 procent mellan 2020/21 och 2021/22 men har därefter inte fortsatt att öka. Från 2019/20 till 2022/23 har antalet förstelärare

³⁹ Detta kan hända både när huvudmän startar helt nya skolor och när de genomför organisationsförändringar av sina skolenheter. Ett exempel på relativt vanliga omorganisationer är att grundskolenheter som är uppdelade på tre skolenheter med en för år 1–3 (inklusive förskoleklass), 4–6 och 7–9 slår samman dessa till en grundskolenhet med årskurs F–9.

⁴⁰ Sannolikt beror ökningen inom pott 1 på att mer medel blev tillgängligt 2020 per skolenhet. Före 2020 delade samtliga skolenheter på medel som motsvarar bidragsramen för pott 1. När pott 2 infördes blev det färre skolenheter som fick dela på bidragsramen för pott 1.

på skolenheter med pott 2 ökat med drygt 20 procent, vilket utgör ungefär 300 förstelärare. Ökningen av antalet förstelärare i pott 1 för motsvarande period är nästan 4 procent, vilket utgör 538 förstelärare.

5.3.2 Omkring var femte skolenhet saknar förstelärare

Ett sätt att undersöka utvecklingen av förstelärare är att följa upp skolenheter som helt saknar förstelärare och undersöka om dessa blivit fler eller färre sedan det nya statsbidraget infördes.

Tabell 14 nedan visar andelen skolenheter, uppdelat på pott 1 och pott 2 under perioden 2020/21–2022/23 som saknade förstelärare. Tabellen visar också hur stor andel de skolenheter som ingick i pott 2 2020/21 som saknade förstelärare 2019/20, det vill säga året före införandet av pott 2.

Tabell 14. Andel skolenheter utan någon förstelärare bland pott 2-skolenheter. Beräknat på antalet förstelärare som statsbidrag har sökts för den 15 oktober på grundskole- och gymnasieskolenheter.

Pott	Före det nya statsbidraget ¹	Efter det nya statsbidraget		
	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
Pott 1	21 %	19 %	19 %	19 %
Pott 2	17 %	22 %	19 %	19 %

¹ Baserat på de skolenheter som var pott 2-skolenheter för bidragsåret 2020/21.

Ungefär en femtedel av skolenheterna saknar förstelärare. Detta gäller båda pottarna. Vidare har det under perioden 2020/21–2022/23 inte skett någon förändring alls för pott 1. För pott 2 kan skönjas en liten förändring, från 22 procent som saknar förstelärare till 19 procent.⁴¹ Samtidigt visar tabellen att andelen skolenheter i pott 2 som saknar förstelärare har ökat jämfört med bidragsåret 2019/20.

5.3.3 Ökningen av förstelärare koncentrerad till knappt hälften av pott 2-skolenheterna

Ett annat sätt att undersöka fördelningen i nyttjandet av det samlade statsbidraget är att undersöka hur stor andel skolenheter i pott 2 som har rekviderat statsbidrag för fler, färre respektive lika många förstelärare som året före.

Tabell 15 nedan visar hur stor andel skolenheter i pott 2 som har rekviderat statsbidrag för fler, färre respektive lika många förstelärare jämfört med bidragsåret 2019/20.⁴²

⁴¹ Samtliga skolenheter, oavsett vilken pott de tillhör, har legat på 19 procent under perioden.

⁴² De skolenheter som jämförs är de som fanns som skolenhet både under 2019 och det år som jämförs.

Tabell 15. Förändring av antalet förstelärare på skolenheter i pott 2 den 15 oktober respektive år. Avser förändring relativt 2019/20.

Förändring	2020/21	2021/22	2022/23
Fler förstelärare på skolenheten än 2019	36 %	44 %	45 %
Färre förstelärare på skolenheten än 2019	27 %	23 %	25 %
Lika många förstelärare på skolenheten som 2019	38 %	33 %	30 %

Klicka här för att skriva källa eller kommentar, radera om den inte behövs.

Som tabell 15 visar skedde det en ökning av antalet förstelärare från 2019/20 till 2022/23 på knappt hälften av skolenheterna. För ungefär en fjärdedel av skolenheterna rekviderade huvudmännen färre förstelärare än innan pott 2 infördes. Den resterande tredjedelen av skolenheter rekviderade för lika många förstelärare under 2020/21–2022/23 som 2019/20.

Detta sätt att se på utvecklingen av antalet förstelärare visar att det finns stora skillnader i var ökningen av antalet förstelärare har skett och att det på majoriteten av skolenheter i pott 2 (som också fanns 2019/20) inte skett någon ökning av antalet förstelärare.

Vi har även tittat på om skolenheter som har ett högt socioekonomiskt index har rekviderat förstelärare i samma utsträckning som skolenheter som har ett lågt index. En högre placering i indexet indikerar att skolenheten har svårare förutsättningar än en lägre placering. Vår analys visar att skolenheter som har ett högt socioekonomiskt index inte har rekviderat för färre förstelärare än skolenheter med ett lågt index, i förhållande till antalet elever.⁴³ Det verkar med andra ord inte vara så att skolenheter med svårast förutsättningar, utifrån det socioekonomiska indexet, har färre förstelärare i förhållande till antalet elever på skolenheten, än skolenheter med mindre svåra förutsättningar i pott 2.

5.3.4 Högre förstelärartäthet på skolenheter som tillhör pott 2

För att undersöka lärartätheten för förstelärare mellan pott 1 och pott 2, samt över tid har vi beräknat antalet förstelärare per elev för grundskolor och gymnasieskolor.

Tabell 16 nedan visar antalet förstelärare per 1 000 elever.

⁴³ Vi undersökte detta genom att jämföra antalet sökta förstelärare på skolenheterna i förhållande till antalet elever på skolenheten. På detta sätt fångar vi hur stor del av huvudmannens ram som varje skolenhet bidrar med.

Tabell 16. Antalet förstelärare per 1 000 elever. Beräknat på grundskole- och gymnasieskolenheter. 2019 avser skolenheter som blev pott 1 respektive pott 2-skolenheter 2020.

Pott	Före reformen		Efter reformen		
	2019	2020	2021	2022 ¹	
Pott 1	9,2	9,4	9,5	9,5	
Pott 2	12,1	13	14,3	14,2	
Total	9,3	9,7	9,9	9,9	

¹ Elevstatistik för grundskolan för 2022 är för läsåret 2021/22.
N=95

Som tabell 16 visar var förstelärartätheten 2019 högre i pott 2 än i pott 1, det vill säga året innan pott 2 infördes i statsbidraget för karriärsteg. Antalet förstelärare i pott 1 var då 9,2 förstelärare per 1 000 elever jämfört med 12,1 förstelärare per 1 000 elever i pott 2.

I och med det nya statsbidraget har förstelärartätheten ökat i både pott 1 och pott 2, men ökningen är större inom pott 2.

6. Slutsatser och förslag

I den här rapporten undersöks karriärsteg i tre avseenden: vilka lärare som blir förstelärare och lektorer, vilka arbetsuppgifter förstelärare och lektorer har och hur statsbidragets båda pottar har nyttjats. I det här kapitlet sammanfattas resultaten, och vi för en diskussion om och på vilket sätt statsbidragets socioekonomiskt viktade del (pott 2) har bidragit till att öka jämlikheten och kunskapsresultaten.⁴⁴ Avslutningsvis presenterar vi Skolverkets förslag för att utveckla statsbidraget.

6.1 Vilka lärare utses till förstelärare och lektorer?

En viss överrepresentation av kvinnor bland förstelärare

Andelen kvinnor som är förstelärare är något högre än den andel som de utgör av samtliga lärare (77 jämfört med 71 procent). I pott 2 är andelen kvinnor som är förstelärare något högre än i pott 1 (80 procent respektive 76 procent), samtidigt som andelen kvinnor bland samtliga lärare nästan är lika för skolenheter i pott 1 och 2 (71 respektive 72 procent).

Störst andel förstelärare i grundskolan och gymnasieskolan

Grundskolan och gymnasieskolan har större andel förstelärare än övriga skolformer. Inom grundskolan och gymnasieskolan är drygt var tionde lärare förstelärare. Inom övriga skolformer är ungefär var tjugonde lärare förstelärare.

Både inom grundskolans årskurs 7–9 och gymnasieskolan är andelen förstelärare lägre i de praktiska och estetiska ämnena. Inom gymnasieskolan är andelen förstelärare också lägre inom yrkesämnena.

Förstelärare i skolenheter som tillhör pott 2 har kortare erfarenhet

Förstelärare har i genomsnitt längre erfarenhet av att arbeta som lärare än andra lärare. Den genomsnittliga försteläraren har arbetat 17,6 år vilket är nästan sex år längre än den genomsnittliga läraren. Förstelärare som arbetar i en skolenhet som tillhör pott 1 har i sin tur nästan ett års längre erfarenhet av att arbeta som lärare än förstelärare som arbetar i en skolenhet som tillhör pott 2. Även den genomsnittliga läraren i pott 1 har något längre erfarenhet som lärare än vad lärare i pott 2 har.

⁴⁴ Pott 1 avser den bidragsram som tilldelas varje huvudman utifrån antalet elever medan pott 2 fastställs för varje huvudman som har minst en skolenhet med förskoleklass, grundskola eller gymnasieskola som har särskilt svåra förutsättningar med beaktande av elevernas socioekonomiska bakgrund. Se kapitel 1 för en beskrivning av statsbidragets utformning.

Förstelärare i skolenheter som tillhör pott 2 är i lägre grad behöriga i sina undervisningsämnen

Behörigheten i de ämnen man undervisar i är lägre för förstelärare i pott 2 än för förstelärare i pott 1. Detta förhållande gäller både i grundskolans årskurs 7–9 och i gymnasieskolan.

Rekryteringen sker huvudsakligen internt

En övervägande majoritet av lärare arbetade på skolenheten innan de blev förstelärare. På 80 procent av skolenheterna i pott 1 respektive 71 procent i pott 2 angavs att samtliga förstelärare arbetade på skolenheten innan de tillträdde tjänsten som förstelärare. Endast på sju procent av skolenheterna i pott 1 respektive sex procent i pott 2 angavs att ingen förstelärare arbetade på skolenheten innan de tillsattes som förstelärare.

En av anledningarna till att förstelärartjänster i de allra flesta fall tillsätts med befintlig personal är att det utifrån ett personalpolitiskt perspektiv uppfattas som problematiskt att inte erbjuda karriärstegen till den befintliga personalen. En annan viktig anledning är att statsbidraget som det är konstruerat inte bidrar till att skapa några nya tjänstetrymmen. Detta eftersom statsbidraget endast täcker själva lönetillägget för förstelärare. Om en förstelärartjänst ska tillsättas med en extern sökande behöver det antingen ske vid en ersättningsrekrytering eller vid en utökning av personalen.

6.2 Förstelärares och lektorers arbetsuppgifter

Förstelärares vanligaste uppdrag är att utveckla det kollegiala lärandet

De flesta förstelärare har ett särskilt uppdrag knutet till sin tjänst. Det är vanligast att huvudman och särskilt rektor utformar uppdragen. Uppdragen kan vara inriktade mot ett antal områden. Vanligast inom båda pottar är att uppdragen är inriktade mot att utveckla det kollegiala lärandet. Arbetsuppgifterna handlar då till stor del om att ge stöd till kollegor i form av att leda pedagogiska forum och handleda andra lärare.

Vissa skillnader i uppdragens inriktning mellan pott 1 och pott 2

Det finns vissa skillnader i uppdragens inriktning mellan skolenheter i pott 1 och pott 2. Det är vanligare att uppdragen inom skolenheter i pott 2 är inriktade mot elevers närvaro, trygghet och studiero, nyanlända och flerspråkiga elevers lärande och utveckling av ämnesdidaktik. Det är sannolikt en följd av att skolenheter i pott 2 till viss del har andra utmaningar än skolenheter i pott 1.

Förstelärares undervisningstid förändras vanligtvis inte

En majoritet av förstelärarna fortsätter att undervisa i samma omfattning som innan de blev förstelärare. Ungefär hälften av förstelärarna har heller ingen särskilt avsatt tid för att genomföra uppdragen. Bland de som har särskilt avsatt tid är det vanligast med en nedsättning i tjänst om 1–10 procent. Det är något vanligare att undervisningstiden minskar i pott 2, men skillnaden mellan potterna är i sammanhanget små.

Lika vanligt med förordnanden tills vidare och på visstid

Försteläraryppdragen förordnas både tills vidare och på visstid och anställningsformerna är ungefär lika vanliga. Anledningar för att tillsätta tjänsterna tills vidare är att främja kontinuitet i arbetet, medan argumenten för att tidsbegränsa baseras på intentionen att kunna styra inriktningen på förstelärartjänsten mot de utvecklingsområden som skolan arbetar med. Ett annat skäl till tidsbegränsade förordnanden är att man inte vill ha för höga lönekostnader om statsbidraget skulle avvecklas.

6.3 Nyttjandet av statsbidraget

Högre nyttjande av bidragsramen i pott 1 än i pott 2

Nyttjandegraden i statsbidragets pott 2 är något lägre än i pott 1. I pott 1 nyttjas 83 procent av tillgängliga medel medan 78 procent av tillgängliga medel nyttjas i pott 2. Samtidigt har statsbidragets pott 2 en högre nyttjandegrad än vad de tidigare (motsvarande) statsbidragen för skolledare och extra karriärtjänster samt för karriärsteg i utanförskapsområden hade.

Enskilda huvudmän nyttjar pott 2 i lägre grad

Nyttjandet i pott 1 är ungefär lika mellan offentliga och enskilda huvudmän. I pott 2 är nyttjandet dock lägre för de enskilda huvudmännen. Den grupp av huvudmän som nyttjar medel i lägst grad är små huvudmän med en till två förstelärare i sin ram. Dessa huvudmän är i de allra flesta fall enskilda huvudmän.

Att små enskilda huvudmän nyttjar statsbidrag i lägre utsträckning har Skolverket tidigare identifierat i andra statsbidrag. Tidigare studier har visat att små huvudmän ofta saknar de organisatoriska förutsättningar som behövs för att administrera statsbidrag.⁴⁵ Dessa huvudmän står för en liten del av den totala mängden medel i statsbidraget och en ökande nyttjandegrad skulle i liten mån påverka på den totala nyttjandegraden för statsbidraget.

⁴⁵ Se till exempel: Skolverket (2019b), Skolverket (2018), och Skolverket (2019c).

6.4 Den socioekonomiskt viktade delens påverkan

Skolverket framhöll i sin lägesbedömning 2023⁴⁶ att en av de mest angelägna frågorna för skolan är att bryta den pedagogiska segregationen. Skolverkets bedömning är att det är viktigt att huvudmän och rektorer, såväl som staten, genomför insatser för att stimulera behöriga och erfarna lärare att söka sig till skolor med mindre gynnsamma förutsättningar för att på så sätt motverka den pedagogiska segregation som finns i skolsystemet i dag.

Skolverkets huvudsakliga slutsats är att statsbidraget som det är konstruerat idag inte har skapat en effektiv mekanism som ökar rörligheten av mer erfarna lärare till skolenheter med särskilt svåra förutsättningar. Vår bedömning är att det nya samlade statsbidraget visserligen kommer skolor med särskilt svåra förutsättningar till del i större utsträckning än tidigare. Men statsbidraget har inte använts för att rekrytera nya och mer erfarna lärare till dessa, utan snarare för att premiera lärare som redan jobbar på dessa skolor. Statsbidraget kan fortfarande bidra till bättre kvalitet i undervisningen på dessa skolor, men Skolverket bedömer att bidraget inte bidrar till att minska den pedagogiska segregationen. Nedan redovisas hur Skolverket har bedömt detta.

Två vägar som statsbidraget kan bidra till bättre resultat

Vi ser två huvudsakliga vägar till att en ökning av förstelärare skulle kunna bidra till att öka jämlikheten och kunskapsresultatet för elever. Den första är att det ekonomiska incitamentet som en löneökning på 10 000 kronor i månaden på en skolenhet ger attraherar särskilt skickliga lärare att söka sig till skolenheten som förstelärare. På det sättet attraheras kompetens till skolenheten som inte fanns där innan förstelärartjänsten erbjöds. Med denna ökade kompetens ökar skolenhetens pedagogiska kvalitet varmed elevernas prestationer och kunskapsresultat förväntas öka.

Den andra vägen är att själva förstelärartjänsten lägger grunden för en ny funktion på skolenheten med arbetsuppgifter som innebär att den pedagogiska kvaliteten ökar. Det kan handla om att försteläraren får ökade och framför allt formaliserade mandat och befogenheter att utveckla det pedagogiska arbetet, exempelvis genom att leda ett kollegialt lärande, coacha kollegor eller att arbeta med kvalitetshöjande åtgärder utifrån det systematiska kvalitetsarbetet. I detta fall är inte förstelärartjänstens bidrag till att öka elevernas prestationer och kunskapsresultat avhängigt ett inflöde av ny kompetens till skolenheten. Det är själva tjänsten i sig som bidrar till att öka den pedagogiska kvaliteten i skolan.

Ökningen av tilldelade medel för statsbidraget har bidragit till fler förstelärare

Antalet förstelärare på skolenheter i pott 2 har ökat med drygt 20 procent från bidragsåret 2019/20 till bidragsåret 2022/23. Under samma period har antalet

⁴⁶ Skolverket (2023).

förstelärare på skolenheter inom pott 1 ökat med nästan 4 procent. Det innebär en ökning med 345 förstelärare i pott 2 och 538 förstelärare i pott 1.

Införandet av den socioekonomiskt viktade delen innebar två parallella förändringar av statsbidraget. Dels ökade lönepåslaget med 5 000 kronor, dels ökade den totala bidragsramen för skolenheter med socioekonomiska svårigheter. Baserat på rapportens resultat bedömer vi att ökningen av förstelärare i skolenheter som tillhör pott 2 huvudsakligen kan förklaras med att mer medel allokerats och öronmärkts till dessa skolenheter, inte att lönen har ökat.

Anledningen till det är att förstelärartätheten redan före löneökningen var högre bland skolenheter i pott 2 än bland skolenheter i pott 1. Med andra ord visar inte statistiken att förstelärare varit underrepresenterade bland skolenheter i pott 2, vilket de borde varit om det funnits substantiella svårigheter att rekrytera. Därutöver visar enkätundersökningen inte på några skillnader mellan uppfattningarna i skolenheter i pott 1 och pott 2 av hur svårt det är att rekrytera förstelärare samtidigt som endast ungefär en fjärdedel av rektorerna bedömer att löneökningen i pott 2 gjort det lättare att rekrytera förstelärare.

Vår rapport visar att förstelärarna ofta får särskilda utvecklingsuppdrag på skolan och att andelen förstelärare är högre i skolor som tillhör pott 2. Samtidigt har förstelärarna i skolenheter som tillhör pott 2 en kortare erfarenhet i yrket än övriga förstelärare och är inte lika ofta behöriga i sitt ämne. Men vi kan konstatera att förstelärartätheten har ökat bland skolenheter med särskilt svåra förutsättningar. I en effektutvärdering av karriärtjänstreformen visar IFAU att det mycket väl kan vara så att förstelärare har en positiv effekt på elevers kunskapsresultat.⁴⁷ Rapporten ger inga förklaringar till vad det är som förstelärare bidrar med som gör att kunskapsresultaten ökar. IFAU:s rapport har dock inte särskilt undersökt om det är olika effekter på skolenheter med särskilt svåra förutsättningar och andra skolenheter. Om införandet av förstelärare i sig självt, oavsett om de rekryteras från den egna skolenheten eller externt, bedöms leda till en ökad kvalitet på undervisningen kan ökningen av antalet förstelärare bland skolenheter i pott 2 generellt ha bidragit till ökade kunskapsresultat och ökad jämlikhet.

Inget stöd för att statsbidraget stimulerar erfarna och skickliga lärare att söka sig till skolenheter med särskilt svåra förutsättningar

Som tidigare redogjorts för tar rapporten utgångspunkt i att det huvudsakliga syftet (så som beskrivet i budgetpropositionen 2020) med den socioekonomiskt viktade delen är att öka *antalet* förstelärare på skolor med stora behov. I regeringens pressmeddelande som publicerades i samband med införandet av den socioekonomiskt viktade delen framgår att syftet dessutom är att stimulera de

⁴⁷ IFAU (2020).

mest erfarna och skickligaste lärarna att söka sig till dessa skolenheter. I pressmeddelandet anges:

Fler förstelärare och lektorer kan bidra till att höja kunskapsresultaten, speciellt på skolor med särskilt svåra förutsättningar ... De mest erfarna lärarna bör finnas på de skolor där behoven är som störst. Ett sätt att göra tjänsterna mer attraktiva är att erbjuda karriärsteg. Genom att satsa på högre löner kan staten bidra till att vi får fler förstelärare i våra utanförskapsskolor ... Vi behöver se till att de skickligaste och mest erfarna lärarna kan arbeta i de skolor där de gör störst nytta. Att satsa på fler och bättre betalda förstelärare och lektorer i skolor med svåra förutsättningar kan öka jämlikheten och kunskapsresultaten.⁴⁸

Om syftet med den socioekonomiskt viktade delen är att attrahera de mest erfarna och skickliga lärarna räcker det alltså inte med att antalet förstelärare har ökat för att hela målsättningen med förändringen ska uppfyllas. En befordran till förstelärare av en lärare som redan arbetar på en skolenhet påverkar i sig inte lärarens erfarenhet eller skicklighet. För att uppnå syftet behövs ett inflöde av mer erfarna och mer skickliga lärare, och som konstaterats i denna rapport bedöms detta inflöde varit begränsat i och med att rekryteringen av förstelärare främst sker från den egna skolenheten.

Utredningen om en bättre skola genom mer attraktiva skolprofessioner analyserade 2018 hur fler erfarna lärare kan stimuleras att söka sig till skolor med svåra förutsättningar.⁴⁹ I betänkandet konstaterar utredningen att skolor med svåra förutsättningar och utmaningar har lärare med kortare erfarenhet och i lägre utsträckning legitimation och rätt behörighet än lärare på socioekonomiskt mer gynnade skolor. Vår rapport visar att detta även gäller för förstelärare. Förstelärare i skolenheter som tillhör pott 2 har kortare erfarenhet än förstelärare i övriga skolenheter och undervisar oftare i ämnen där de inte är behöriga.

Utredningen kommer fram till att högre lön och karriärtjänster kan utgöra incitament som på kort sikt kan vara verkningsfulla. Men för att erfarna och skickliga lärare ska söka sig till skolor med svåra förutsättningar framhålls att det främst är andra saker som är verkningsfulla:

Sammanfattningsvis kan möjlighet till högre lön och karriärtjänster utgöra incitament som på kort sikt kan vara verkningsfulla. Men i grunden behövs bättre utvecklingsmöjligheter och en hållbar arbetssituation med reella möjligheter att göra skillnad för eleverna.

Vi kan utifrån denna rapport inte se att det finns stöd för att den socioekonomiskt viktade delen av statsbidraget ökat förflyttningen av lärare från en typ av skolenhet till en annan; detta eftersom rekryteringen av förstelärare i huvudsak sker internt. Eftersom de allra flesta förstelärare arbetade på samma skolenhet innan de blev förstelärare är vår bedömning att statsbidraget inte bidragit till att särskilt skickliga och erfarna lärare har sökt sig till dessa skolenheter i någon större utsträckning.

En hypotes är att det högre löneläge som uppstår på en skola när förstelärare utses, lockar till sig mer erfarna och skickliga lärare. Det faktum att möjligheten

⁴⁸ Pressmeddelande från utbildningsdepartementet publicerat den 20 december 2019.

⁴⁹ SOU 2018:17

att utses till förstelärare uppfattas som större på en skolenhet med socioekonomiskt sämre förutsättningar skulle också kunna locka mer erfarna och skickliga lärare i större utsträckning. Statsbidraget skulle då alltså indirekt locka lärare till den aktuella skolenheten eller få erfarna lärare att vilja stanna kvar. Vi kan dock i nuläget inte uttala oss om huruvida statsbidraget fungerat på detta sätt och betänkandet från Utredningen om en bättre skola genom mer attraktiva skolprofessioner talar delvis emot denna hypotes.

6.5 Förslag till utveckling av statsbidraget

Skolverket har sedan tidigare konstaterat att det finns en pedagogisk segregation i skolväsendet. Skolor med mindre gynnsamma socioekonomiska förutsättningar har i genomsnitt färre behöriga lärare.⁵⁰ Denna rapport visar att mönstret är det samma även för förstelärare. Förstelärare i den socioekonomiskt viktade delen är i lägre grad behöriga i sina undervisningsämnen och har dessutom i genomsnitt kortare erfarenhet.

Skolverket ska enligt uppdraget analysera om det finns behov av att utarbeta strategier som bidrar till förbättrat nyttjande av den socioekonomiskt viktade delen. Skolverket bedömer utifrån denna rapport att det inte framstår som motiverat med insatser som specifikt ökar nyttjandegraden för den socioekonomiskt viktade delen av statsbidraget.

Nedan följer ett antal av Skolverket identifierade utvecklingsområden som regeringen kan överväga.

Inga behov av förändringar för att öka nyttjandegraden i pott 2

Det finns vissa skillnader i nyttjande mellan de båda pottarna där nyttjandegraden för pott 1 är fem procentenheter högre än i pott 2. Men pott 2 har i sin tur en högre nyttjandegrad än de tidigare statsbidragen för karriärsteg som riktade sig till skolenheter med särskilt svåra förutsättningar.

Vidare har vi inte sett något som tyder på att skolenheternas socioekonomiska situation påverkar deras möjlighet eller benägenhet att tillsätta förstelärare. Trots att nyttjandegraden är lägre i pott 2 är förstelärartätheten högre bland skolenheterna i denna pott. Den lägre nyttjandegraden yttrar sig därför inte i att det är färre förstelärare utan genom att det finns mer medel per elev. Om medelstilldelningen per elev var densamma i pott 2 som i pott 1 skulle nyttjandegraden i pott 2 vara högre än för pott 1.⁵¹

Mot denna bakgrund är Skolverkets bedömning att nyttjandegraden inte är anmärkningsvärt låg och ser därför inte några behov av särskilda insatser för att öka nyttjandegraden specifikt för den socioekonomiskt viktade delen av

⁵⁰ Skolverket (2023).

⁵¹ Medel i pott 2 ska räcka till en förstelärare per 60 elever. I pott 1 är förhållandet en förstelärare per 84 elever.

statsbidraget. Skolverket anser att det är mer angeläget för regeringen att överväga hur statsbidraget bättre kan motsvara intentionerna med reformen.

Om statsbidraget ska öka rörligheten för lärare mellan skolenheter behövs en mekanism för detta

Som tidigare beskrivit har vi i rapporten uppmärksammat att löneökningen i den socioekonomiskt viktade delen saknar en tydlig mekanism som stimulerar rektorer att rekrytera lärare från andra skolor och därmed för lärare att söka sig till att arbeta på skolenheter med särskilt svåra förutsättningar. När statsbidraget sjösattes 2013 fanns det inget uttalat mål om att statsbidraget skulle bidra till detta. Utifrån regeringens pressmeddelande, som beskrivits ovan, verkar en förhoppning dock vara att statsbidraget ska bidra till detta. Det innebär att införandet av den socioekonomiskt viktade delen i statsbidraget adderat en målsättning som statsbidraget ska uppnå som inte fanns i den ursprungliga reformen.

Vår bedömning är att detta inte kan uppnås på ett effektivt sätt som statsbidraget är konstruerat idag. Om en målsättning med statsbidraget är att det ska leda till att mer kompetenta och erfarna lärare söker sig till skolenheter med särskilt svåra förutsättningar behöver det införas en tydligare mekanism som ökar incitament för rektorer att rekrytera förstelärare från andra skolenheter.

Skolverket ser att det finns inneboende svårigheter att genom statsbidraget uppnå en ökad rörlighet av lärare mellan skolenheter. Framför allt på grund av att statsbidraget inte ersätter huvudmäns kostnader för nya tjänster utan endast för den ökning i lön som medföljer karriärtjänsten. Det innebär att det är vid vissa situationer som huvudmannen har möjlighet att välja att tillsätta en karriärtjänst med en sökande som inte redan har en grundtjänstgöring på skolenheten; exempelvis vid ersättningsrekrytering eller en utökning av verksamheten.

Som tidigare uppmärksammats i denna rapport verkar det snarare vara faktorer som relaterar till arbetsmiljön och en hållbar arbetssituation, snarare än lönen, som är verkningsfulla för att erfarna och skickliga lärare ska söka sig till skolor med svåra förutsättningar. I linje med detta menar Skolverket att andra satsningar så som statsbidraget för bättre arbetsmiljö och arbetsvillkor för lärare i socioekonomiskt utsatta områden eller kunskapsbidraget (tidigare det så kallade likvärdighetsbidraget⁵²) har större möjligheter att skapa incitament för lärare att söka sig till skolor med socioekonomiska utmaningar än vad statsbidraget för karriärsteg har.

Skolverkets rekommendationer i lägesbedömningen för 2023 pekar också på att det är arbetsmiljömässiga faktorer som är centrala för att bryta den pedagogiska segregationen.⁵³ Utöver en övergripande rekommendation att ansvariga inom skolväsendet ska arbeta mer strategiskt för att attrahera behöriga och undervisningsskickliga lärare och förskollärare till förskolor och skolor med

⁵² Förordning (2018:49)

⁵³ Skolverket (2023).

mindre gynnsamma förutsättningar rekommenderar Skolverket att huvudmän och rektorer ser över behov av kompletterande kompetenser inom skolan som kan avlasta lärarna samt att huvudmän gör en kraftsamling kring att förbättra rektors arbetsituation. Den sistnämnda rekommendationen anknyter till den uppmärksammade problematiken att rektorer arbetar relativt kort tid på skolan och den konsekvens det får på omsättningen av lärare samt på utbildningens kvalitet. Skolverkets bedömning är också att det behövs ett ökat statligt ansvar för skolan för att uppnå mer likvärdighet i skolväsendet. Genom ett ökat statligt ansvar för den ekonomiska styrningen av skolan kan barns och elevers tillgång till en likvärdig utbildning förbättras. En ökad likvärdighet med en kompensatorisk resursfördelning kan leda till en förbättrad arbetsmiljö för lärare i skolor med socioekonomiska utmaningar vilket bör skapa förutsättningar för att motverka den pedagogiska segregationen.

Den koppling som regeringen har föreslagit mellan det nationella professionsprogrammet för rektorer, lärare och förskollärare och karriärtjänster i att det ska krävas en viss meriteringsnivå för förstelärare och lektorer för att få tillgång till statsbidraget syftar också till att förbättra arbetsmiljön på skolenheter. Genom att lärare ska inneha en viss meriteringsnivå från det nationella professionsprogrammet för att kunna utses till statsbidragsberättigade karriärtjänster förväntas transparensen och objektiviteten i tillsättningen att öka. På detta sätt förväntas det tidigare identifierade missnöje och den osämja som associeras med karriärtjänstreformen att mildras. Även om detta är förändringar som berör arbetsmiljö finns det inte ett särskilt fokus på socioekonomiskt utsatta skolenheter. Beroende på den närmare utformningen, kan det finnas möjligheter att inom ramen för professionsprogrammets meriteringsnivåer skapa bättre förutsättningar för huvudmän att arbeta strategiskt med att motverka den pedagogiska segregationen. Skolverket bedömer dock att meriteringsnivåerna som de är utformade idag har en begränsad påverkan på den pedagogiska segregationen.

Regeringen kan överväga ändringar för att göra förordnanden mer långsiktiga

Som framgår i rapporten är det lika vanligt att tillsätta förstelärartjänster på viss tid som tills vidare. En av anledningarna till visstidsförordnanden är att rektorn vill kunna styra kompetensen hos försteläraren beroende på vilka utvecklingsuppdrag som ligger för handen. Ett annat är ekonomiskt där längre förordnanden medför en risk att stå med den ekonomiska kostnaden för löneökningen ifall statsbidraget skulle utebli. Visstidsförordnanden av förstelärare kan innebära att innehavaren av en förstelärartjänst byts på en skolenhet trots att läraren som hade tjänsten inte har slutat på skolenheten.

Även om det kan finnas vinster i att rektor genom kortare förordnanden kan styra kompetensen för de utvecklingsuppdrag som ges till förstelärare kan detta sätt att organisera förstelärare ur ett karriärstegsperspektiv minska attraktiviteten för lärare att söka sig till skolenheter. Att attrahera lärare med tillsvidare tjänster där

vetskapen om att förstelärartjänsten varar mer än ett till tre år bör utgöra starkare incitament än en visstidstjänst med en både tillfällig löneökning samt tillfällig tjänstebeskrivning.

Vidare är frågan om tillfälliga tjänstebefordringar kan ses som ett karriärsteg i linje med karriärstegsreformens ursprungliga intentioner. Vid införandet av karriärstegen framhöll regeringen att långsiktiga förordnanden för karriärstegen är en viktig del för att syftet med reformen ska uppnås.⁵⁴

Beroende på vad regeringen vill uppnå med statsbidraget kan det finnas anledning att förändra statsbidraget för att öka förekomsten av långsiktiga förordnanden av förstelärare och lektorer.

Eftersom antalet tjänster i huvudmännens bidragsram kan förändras mellan bidragsåren till följd av förändringar av elevantal kan långsiktiga förordnanden innebära en ekonomisk risk för huvudmännen. Förändringar kan även ske gällande vilka av en huvudmans skolenheter som tillhör pott 2. Om statsbidraget inte längre ger täckning för samtliga förstelärare behöver huvudmannen finansiera löneökningen med egna medel. Som tidigare nämnts i rapporten är detta en av de anledningar som huvudmännen lyfter för att ha tidsbegränsade förordnanden. Samtidigt har ungefär hälften av förstelärarna redan idag förordnanden tills vidare och denna situation kan därmed redan uppstå. I rapporten framgår att huvudmän väljer att lösa detta genom att exempelvis villkora löneökningen med att huvudmannen får del av statsbidraget.

Regeringen bör överväga om lönedifferentieringen mellan pott 1 och pott 2 ska överges till förmån för fler förstelärartjänster i pott 2

Som vi tidigare beskrivit bedömer vi att den högre bidragsramen med öronmärkta medel för skolenheter med särskilt svåra förutsättningar har varit en mer avgörande faktor för att antalet förstelärare ökat på dessa skolenheter än vad lönedifferentieringen mellan potterna varit.

Utan en tydligare mekanism som ökar rörligheten av kompetenta och erfarna lärare till skolenheter i pott, 2 finns det anledning att se över om lönedifferentieringen bör överges till förmån för fler förstelärartjänster i pott 2. Om lönepåslaget för förstelärare på skolenheter i pott 2 minskas till 5 000 kronor i månaden, det vill säga detsamma som för pott 1, samtidigt som bidragsramen lämnas oförändrad skulle det finnas budgetutrymme för dubbelt så många förstelärare i pott 2 som idag. Skolverket föreslår att regeringen överväger en sådan utformning av statsbidraget.

⁵⁴ Utbildningsdepartementet, U2014/4127/S.

Regeringen bör överväga om beräkningen av bidragsramen kan ge mer förutsägbarhet

För de olika bidragsåren under 2020–2022 har mellan 40 och 60 skolenheter pendlat mellan pottarna. Ett fåtal skolenheter har till och med funnits i pott 2 första bidragsåret 2020, flyttat över till pott 1 under bidragsåret 2021 för att återigen hamna i pott 2 för bidragsåret 2022.

Om en skolenhet i pott 2 vid följande bidragsår flyttas över till pott 1, innebär det att skolenheten kan söka bidrag för en löneökning på 5 000 kronor i månaden i stället för som tidigare 10 000 kronor i månaden. Det innebär att huvudmannen antingen själv får finansiera mellanskillnaden för skolenhetens förstelärare eller att dessa förstelärare får en minskad lön. Även om få skolenheter hittills påverkats av detta vill Skolverket uppmärksamma regeringen på att konstruktionen på sikt kan riskera att minska intresset för att nyttja statsbidraget.

Vi föreslår att regeringen överväger om det finns möjlighet att beräkna bidragsramen på ett sådant sätt att det blir en större ekonomisk förutsägbarhet för huvudmännen än vad det är idag. En sådan möjlighet är att bidragsramen beräknas för fler år i taget på liknande sätt som inom statsbidraget till huvudmän för förskoleklasser och grundskolor med socioekonomiska utmaningar.⁵⁵ Ett sådant förfarande innebär att bedömningar av vilka skolenheter som är pott 2-skolenheter sker mer sällan. Även om skolenheter enligt det socioekonomiska indexet kan bedömas tillhöra den socioekonomiskt viktade delen mellan beräkningsperioderna är det dock rimligt att anta att skolenheter endast förändras marginellt under en sådan relativt kort tidsperiod. Den långsiktighet och ökade stabilitet som uppstår i och med glesare beräkningsperioder bör överväga att bedömningarna sker mer sällan. Vid glesare beräkningsperioder behöver det dock ses över om bidragsramar för skolenheter som läggs ned kan justeras mellan beräkningsperioderna.

⁵⁵ Förordningen (2021:316) om statsbidrag till huvudmän för förskoleklasser och grundskolor med socioekonomiska utmaningar

Referenser

Förordningen (2014:145) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare i förskoleklasser och grundskolor i utanförskapsområden.

Förordningen (2016:329) om statsbidrag till skolhuvudmän för insatser inom ramen för samverkan för bästa skola och för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända.

Förordningen (2013:70) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare.

Förordningen (2016:329) om statsbidrag till skolhuvudmän för insatser inom ramen för samverkan för bästa skola och för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända.

Förordningen (2018:49) om statsbidrag för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling

Förordningen (2021:1335) om utbildning till lärare och förskollärare.

Förordningen (2021:316) om statsbidrag till huvudmän för förskoleklasser och grundskolor med socioekonomiska utmaningar

Förordningen (2019:1288) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare.

IFAU (2019). *Förstelärare i matematik. En studie av konsekvenser för undervisning och utveckling av matematikundervisning (Rapport 2019:10)*.

IFAU (2020). *Minskar lärarrörligheten och förbättras studieresultaten av karriärstegsreformen? (Rapport 2020:3)*.

Prop. 2012/13:1. *Budgetpropositionen för 2013*.

Prop. 2019/20:1. *Budgetpropositionen för 2020*.

Prop. 2022/23:54. *Nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare*

Riksrevisionen (2017). *Karriärstegsreformen och Lärarlönelyftet – högre lön men sämre sammanhållning (RIR 2017:18)*.

Skolverkets föreskrifter om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare (SKOLFS 2020:89).

Skolverket (2015). *Bild, musik och slöjd i grundskolan (Rapport 426)*.

Skolverket (2015). *Vad gör försteläraren?*

Skolverket (2018). *Panelstudie av lågstadiesatsningen (Bilaga 1)*.

- Skolverket (2019a). *Pisa 2018. 15-åringars kunskaper i läsförståelse, matematik och naturvetenskap (Internationella studier 487)*.
- Skolverket (2019b). *Utvärdering av statsbidrag för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling*.
- Skolverket (2019c). *Utvärdering av statsbidrag för ökad jämlikhet (Rapport: 478)*.
- Skolverket. (2023). *Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet 2023 (rapport 2023:9)*.
- Skollagen (2019:800)
- Skolverket (15 september 2023). *Statsbidrag för karriärtjänster 2022/23*.
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/statsbidrag/statsbidrag-for-karriartjanster-2022-23>
- SOU 2018:17. *Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling*
- Statskontoret (2015). *Uppföljning av karriärstegsreformen för lärare – Delrapport 1 (2015:12)*.
- Statskontoret (2017). *Uppföljning av karriärstegsreformen – Delrapport 3 (2017:1)*.
- Utbildningsdepartementet (2012). *Karriärvägar m.m. i fråga om lärare i skolväsendet (U2012/4904/S)*.
- Utbildningsdepartementet. Dnr U2014/4127/S. *Uppdrag att följa upp och analysera karriärstegsreformen*.

Bilaga 1 – Tabeller

Tabell 17. Andel förstelärare av samtliga lärare som undervisar i respektive ämne, grundskolan årskurs 7 – 9.

Ämnen	Andel förstelärare som undervisar i ämnet
Svenska som andraspråk	16%
Geografi	16%
Religionskunskap	16%
Svenska	16%
Historia	16%
Samhällskunskap	16%
Kemi	14%
Matematik	14%
Biologi	14%
Fysik	14%
Teknik	12%
Engelska	12%
Moderna språk, tyska	10%
Moderna språk, franska	10%
Idrott och hälsa	9%
Musik	7%
Bild	6%
Moderna språk, spanska	6%
Hem- och konsumentkunskap	6%

Tabell 18. Andel förstelärare av samtliga lärare som undervisar i respektive ämne, Gymnasieskolan, Kapitel 4-ämnena.

Ämnen	Andel förstelärare som undervisar i ämnet
Lärare klassisk grekiska – språk och kultur	50% ¹
Lärare geografi	25%
Lärare svenska som andraspråk	22%
Lärare samhällskunskap	20%
Lärare svenska	19%
Lärare religionskunskap	19%
Lärare historia	19%
Lärare kemi	18%
Lärare biologi	17%
Lärare psykologi	16%
Lärare fysik	16%
Lärare filosofi	15%
Lärare engelska	14%
Lärare matematik	14%
Lärare företagsekonomi	13%
Lärare juridik	12%
Lärare naturkunskap	12%
Lärare teknik	11%
Lärare moderna språk, tyska	11%
Lärare moderna språk, franska	11%
Lärare idrott och hälsa	9%
Lärare bild	9%
Lärare dans	8%
Lärare moderna språk, spanska	8%
Lärare musik	6%
Lärare teater	5%
Lärare latin – språk och kultur	.. ²

¹ Få lärare. ² För få lärare för att redovisa.

Tabell 19. Andel förstelärare av samtliga lärare som undervisar i respektive ämne, Gymnasieskolan, Vissa ämnen.

Ämnen	Andel förstelärare som undervisar i ämnet
Lärare sociologi	23%
Lärare konst och kultur	16%
Lärare pedagogik	15%
Lärare mediekommunikation	14%
Lärare människans språk	12%
Lärare estetisk kommunikation	9%
Lärare programmering	9%

Tabell 20. Andel förstelärare av samtliga lärare som undervisar i respektive ämne, Gymnasieskolan, Yrkesämnena.

Ämnen	Andel förstelärare som undervisar i ämnet
Barn- och fritid	11%
Hantverk	10%
övriga yrkesämnena	9%
Hotell- och turism	9%
Handels- och administration	8%
Restaurang- och livsmedel	8%
Vård och omsorg	6%
Naturbruk	5%
Bygg- och anläggning	5%
Industriteknik	4%
El- och energi	4%
Fordons- och transport	3%
VVS och fastighet	3%

Tabell 21. I vilken utsträckning ingår följande arbetsuppgifter i era förstelärares uppdrag?
(enbart pott 1-skolor)

Arbetsuppgift	I mycket stor utsträckning	I ganska stor utsträckning	I ganska liten utsträckning	I mycket liten utsträckning/inte alls	Vet inte
Handleda och coacha andra lärare så att de utvecklas i sin undervisning	32%	43%	22%	4%	0%
Leda forum pedagogiska diskussioner	59%	34%	7%	0%	0%
Bedriva egen forskning	3%	6%	23%	66%	2%
Ta fram undervisningsmaterial	7%	31%	35%	26%	2%
Sprida kunskap om aktuell forskning	17%	49%	24%	10%	0%
Vara ett administrativt stöd för rektor och skolledning	4%	12%	27%	55%	1%
Ansvara för lärarstudenter under den verksamhetsförlagda utbildningen	10%	16%	20%	52%	3%
Vara mentor för nyanställda kollegor under deras introduktion	19%	27%	22%	29%	2%
Studera kollegornas undervisningsmetoder i syfte att utveckla undervisningen	16%	31%	33%	19%	1%
Samverka med lärare på andra skolor	16%	31%	34%	18%	1%
Ingå i ledningsgruppen	18%	19%	18%	43%	2%
Ansvara för kvalitetsuppföljning*	22%	36%	27%	15%	0%
Annan uppgift	6%	9%	12%	35%	37%

Tabell 22. I vilken utsträckning ingår följande arbetsuppgifter i era förstelärares uppdrag?
(enbart pott 2-skolor)

Arbetsuppgift	I mycket stor utsträckning	I ganska stor utsträckning	I ganska liten utsträckning	I mycket liten utsträckning/inte alls	Vet inte
Handleda och coacha andra lärare så att de utvecklas i sin undervisning	37%	45%	16%	1%	0%
Leda forum pedagogiska diskussioner	62%	33%	4%	1%	0%
Bedriva egen forskning	2%	8%	17%	71%	2%
Ta fram undervisningsmaterial	10%	25%	37%	27%	1%
Sprida kunskap om aktuell forskning	20%	43%	31%	5%	0%

Vara ett administrativt stöd för rektor och skolledning	5%	12%	28%	54%	1%
Ansvara för lärarstudenter under den verksamhetsförlagda utbildningen	15%	19%	21%	43%	1%
Vara mentor för nyanställda kollegor under deras introduktion	21%	27%	24%	27%	1%
Studera kollegornas undervisningsmetoder i syfte att utveckla undervisningen	15%	37%	34%	14%	1%
Samverka med lärare på andra skolor	14%	27%	33%	24%	1%
Ingå i ledningsgruppen	21%	18%	20%	39%	2%
Ansvara för kvalitetsuppföljning*	36%	34%	17%	12%	0%
Anna uppgift	10%	6%	14%	39%	30%

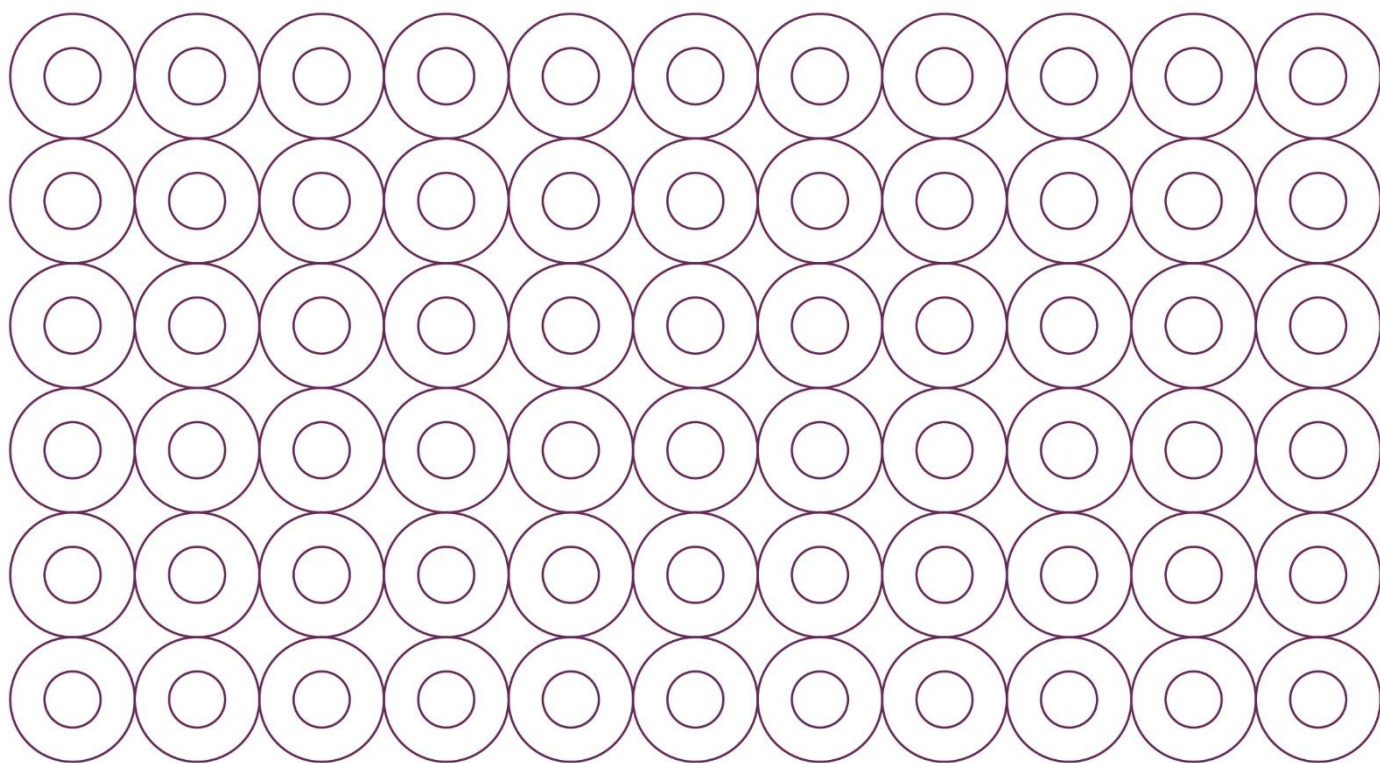
Tabell 23. I vilken utsträckning ingår följande arbetsuppgifter i era förstelärares uppdrag? (enbart grundskolan)

Arbetsuppgift	I mycket stor utsträckning	I ganska stor utsträckning	I ganska liten utsträckning	I mycket liten utsträckning /inte alls	Vet inte
Handleda och coacha andra lärare så att de utvecklas i sin undervisning	32%	45%	19%	4%	0%
Leda forum pedagogiska diskussioner	60%	34%	6%	0%	0%
Bedriva egen forskning	3%	7%	21%	67%	3%
Ta fram undervisningsmaterial	7%	32%	35%	25%	2%
Sprida kunskap om aktuell forskning	18%	49%	23%	9%	0%
Vara ett administrativt stöd för rektor och skolledning	4%	11%	30%	54%	1%
Ansvara för lärarstudenter under den verksamhetsförlagda utbildningen	11%	19%	20%	48%	3%
Vara mentor för nyanställda kollegor under deras introduktion	19%	27%	24%	29%	2%
Studera kollegornas undervisningsmetoder i syfte att utveckla undervisningen	17%	33%	32%	18%	1%
Samverka med lärare på andra skolor	16%	31%	34%	17%	1%
Ingå i ledningsgruppen	21%	20%	18%	39%	2%

Ansvara för kvalitetsuppföljning*	26%	35%	26%	12%	0%
Annan uppgift	6%	9%	12%	37%	36%

Tabell 24. I vilken utsträckning ingår följande arbetsuppgifter i era förstelärares uppdrag? (enbart gymnasieskolan)

Arbetsuppgift	I mycket stor utsträckning	I ganska stor utsträckning	I ganska liten utsträckning	I mycket liten utsträckning/inte alls	Vet inte
Handleda och coacha andra lärare så att de utvecklas i sin undervisning	34%	36%	27%	3%	0%
Leda forum pedagogiska diskussioner	57%	35%	8%	1%	0%
Bedriva egen forskning	3%	5%	25%	67%	0%
Ta fram undervisningsmaterial	9%	25%	36%	30%	0%
Sprida kunskap om aktuell forskning	14%	47%	30%	9%	0%
Vara ett administrativt stöd för rektor och skolledning	6%	16%	19%	59%	0%
Ansvara för lärarstudenter under den verksamhetsförlagda utbildningen	9%	7%	22%	60%	2%
Vara mentor för nyanställda kollegor under deras introduktion	23%	26%	18%	31%	2%
Studera kollegornas undervisningsmetoder i syfte att utveckla undervisningen	11%	27%	39%	21%	2%
Samverka med lärare på andra skolor	13%	28%	34%	24%	0%
Ingå i ledningsgruppen	8%	18%	17%	55%	2%
Ansvara för kvalitetsuppföljning*	13%	38%	26%	23%	0%
Annan uppgift	10%	9%	14%	32%	37%

Skolverket

www.skolverket.se